



FÈLIX VILLAGRASA i HERNÁNDEZ

ESTIPULACIÓ i LLIBERTAT

Rumiant sobre el comú i el singular

Amb dibuixos de **Javier Carcés Ruíz**

Llocs d'internet:

Fèlix Villagrasa: www.fvillagrasa.wixsite.com/villagrasa

Javier Garcés: www.garcesjavier.blogspot.com.es

Xavier Batalla: www.estudi66.cat

ISBN: 978-84-938425-4-3

Dipòsit Legal: T 957-2017



Bombarda Edicions

bombarda.edicions@gmail.com

657 49 55 31-Lavern (Alt Penedès)

A la meva esposa Montse;
a l'amor,
autèntica llei humana
de gravitació universal.

Lavern-Maials-Santa Pau, 2016-2017.



ÍNDEX

Textos

Introducció....	1
Els 'sants' d'en Javier Garcés....	10
Ordre i individu....	17
Llibertat condicionada....	29
Home-nació: orient-occident....	51
Apocalíptics integrables....	73
Intrusió [♂] / estipulació [♀]....	81
Modernisme i Noucentisme....	91
Llibertat en un món opulent..	105
Intervals d'[infinit] i d'[etern]..	119

Il·lustracions

(reproducció de dibuixos a llapis de colors sobre paper)

0.....	Fonoll (2015).	235 x 120
9.....	Didi dret (2016).	Fragment.
15....	Pot de Llimutja (2016).	63,5 x 52,5
21....	El somni del taxidermista (2016).	Frag.
27....	Mà amb llapis (2016).	44 x 43
35....	Ràdio (2015).	48 x 54
43....	Puput dissecada (2016).	59 x 59
49....	Gibrell amb roba (2015).	100 x 96
53....	Lavanda (2015).	58 x 80
63....	Esponja marina (2016).	56 x 52
71....	Pilar rere la monstera (2015).	117 x 91,5
79....	Didi (2016).	Fragment
89....	Pomes (2016).	96 x 75
95....	Libèl·lula (2016).	56 x 52
103..	Pere d'esquena (2015)	160 x 120
109..	Montse (2015).	65 x 53
117..	Rere la monstera (2016).	
125..	Curculles (2016).	50 x 44
129..	Mà estesa recolzada (2016).	56 x 52
133..	El somni del taxidermista (2016).	Frag.
135..	El somni del taxidermista (2016).	Frag.
Contraportada..	Carlets d'esquena (2015).	Frag.

INTRODUCCIÓ

En el dibuix, la figura apareix estàtica i silent, un instant d'existència congelat per a la sempiternitat, però no és cert: un bon grapat d'hores i dissertacions sobre la naturalesa del món i els seus afanyes formen l'ordit i la trama de traços amb què el dibuixant al final ha atrapat una faç del seu model. Un resultat sempre subjectiu en la lluita constant entre l'autor i la cosa a descriure, la tècnica al servei de l'esperit, l'espai i la llum, les condicions de l'ambient, l'ull que mira, però l'ull que mostra totes les dimensions de la ment a partir de l'experiència, el pensament i la rara facultat de veure-hi per avançat. Perquè potser el temps no retorna, però les circumstàncies humanes sí que poden repetir-se.

De la mateixa manera que la representació artística acaba per explicar els seus objectes a partir de la claror subjectiva, de la intensitat del color i de la forma determinades pel punt de vista de l'angle triat, l'explicació dels fets i de les transicions històriques denoten punts de partida previs, valoracions morals i ètiques *a priori* i la ignorància d'algunes circumstàncies sensibles a l'hora de sofisticar l'apreciació del conjunt i la valoració dels detalls significatius. L'estructuració del que es vol considerar com a cultura del comú passa per la forja meticulosa i específica de les formes conceptuals, però és tan determinable com espontània, i al cap i a la fi, producte d'una comunitat de singularitats on les imposicions sempre acaben generant ruptures i superacions.

Avança la vint-i-unena centúria de l'era cristiana sense grans commocions més enllà de l'increment d'interconnexió dels sistemes informàtics i la progressiva degradació del medi natural a causa de l'expansió mundial de la població i de la indústria. El paper de les grans corporacions empresarials i polítiques és cada cop més essencial en la vida de les persones *civilitzades*. Algunes utopies han vist realitzades les seves pre-diccions, però les dictadures tecnològiques i racionals no s'han imposat del tot com a models d'organització, gràcies a la vi-gència d'alguns valors propis d'Occident com són la llibertat i la democràcia.

Els models polítics de “dreta” i “esquerra” han quedat netament superats, la seva utilització dialèctica denota simpli-ficació manipuladora destinada a mantenir un discurs obsolet adreçat a ments tot just desbastades. La propaganda igualita-rista ha fet de la defensa de la llibertat una actitud suposada-ment conservadora, moderada, alhora que ha exaltat tota polí-tica adreçada a la limitació de la iniciativa privada (per evitar l'omnipotència dels “rics”) i ha animat a delegar poders a les institucions públiques creadores d'una cultura comuna, de-mocràtica, conduïda per dirigents carismàtics que centren el seu valor en l'oratória i en el favor de les masses. Valentí Al-mirall ja advertia les dificultats de trobar un punt d'equilibri entre llibertat i autoritat en el seu discurs –titulat *Regionalisme*– a l'Ateneu Barcelonès el 1896: “Educats en els principis amb pretensions d'absolut de començaments d'aquest segle [XIX] no poden els uns comprendre el progrés sinó dins de la demo-cràcia a la francesa, que de fet fa predominar la igualtat sobre la llibertat, ni els altres poden imaginar-se sistemes conserva-dors diferents dels temps de l'agonia de les monarquies abso-lutes, disfressant-les amb l'hipòcrita dòmino del doctrinaris-

me. Ni aquells són capaços d'establir bases perfectament liberals, ni aquests de crear una autoritat que sostingui amb força l'ordre, sense arbitrarietats ni tiranies”.

Ni els elements de necessària llibertat dels sistemes liberals són l'enemic de la humanitat, ans al contrari, generen mitjans de riquesa gràcies a la lliure activitat i a la riquesa que crea l'afany de guany, ni tota intervenció administrativa ha de generar, per força, corrupció i distorsió de la producció i dels mercats. La clau del present i del futur serà establir les condicions necessàries de llibertat i de control en la vida dels ciutadans, no solament en els seus aspectes econòmics. Però costa construir res sobre models que han demostrat llur obsolescència i es resisteixen a facilitar la renovació d'aquells que sí són eficients.

La socialització, que facilita la convivència, pot degradar greument les capacitats individuals. La imposició del comú anorrea la riquesa de les percepcions singulars i anivella sempre a la baixa el patrimoni humà. Si la unió fa la força, la singularitat crea la riquesa. Res no té l'home que no vingui de fora, però el coneixement adopta una petja totalment personal en cada ment. Un signe propi, gairebé heràldic, que es deforma en contacte amb l'exterior, amb la brutícia del món, amb l'enemic, i la imatge final que es projecta fora del cor a través dels llenguatges és tan sols una ombra d'allò que hom és quan se sap en comunió transcendent, fora de l'observació dels altres.

Aquest estudi no és pas ni un assaig de crítica històrica, ni una mostra de dibuixos, ni un text dedicat al pensament social i psicològic de l'home dins el seu entorn antròpic, però toca tots aquests aspectes que cal seguir pensant i considerant

en el procés incessant de la nostra cultura occidental des del *limes* de Gòtia sobre la tradicional refracció hispànica i en relació amb la resta del món civilitzat. Tot mantenint la tensió constant sobre la qualitat de les aportacions i troballes dins l'escala de valors tradicional i el pes de la balança valorativa. Que si són claus els treballs acumulatius sobre l'ésser comú, també ho són els que aporta l'esforç singular. L'error en el paradigma d'època aboca al no-res la feina de generacions senceres, que divulga i escampa la força pública, però són esmicolats en bocins i esfumats quan la humanitat recupera el pas insegur vers la veritat.

La història de la cultura pot ser un calaix de sastre i un cul de sac per a estudiosos sense grans idees principals, o el terreny propici, precisament, per a arrencleradors d'idees i treballs que no tenien per objectiu cap rengle ni orientació directiva d'època. Taxidèrmia recreativa. En l'estudi de la cultura la diversitat d'objectes, d'etapes, d'opinions i de tendències fa que cada ratxa hi trobi la seva vela, que tot o part del tot sembli orientar-se vers l'explicació volguda, i que allò que no segueix la discriminació prèvia es pugui interpretar com error d'època, com a fora de temps o rèmora que s'arrossega des dels temps pretèrits. La interpretació històrica a base d'apriorismes ideològics és la forma sectària i empobridora d'ensenyar història, i aprima els coneixements generals avui tant com es feia durant les dictadures: descartant la faç no volguda dels fets, sense considerar que la veritat és formada per tots els punts de vista que admet el fenomen. S'observa la història com qui es mira una escultura grega que acusa el pas del temps per les erosions i les mutilacions: es vol llegir el pasat des de l'instant present. Però la vellesa que ennobleix i

evoca, amaga una veritat potser més vulgar del que es pensa sota la pàtina del verdet i la floridura.

L'historiador de la cultura, de l'art o dels esdeveniments polítics juga amb l'avantatge dels fets en temps passat. Allò que explica és ahir. Pretén entendre el seu present com una conseqüència lògica –sovint, econòmica– d'allò esdevingut, com una cadena causal de la qual se'n coneixen algunes baules, però no la gran quantitat d'incertitud i casualitat que acompanyen els fets humans. Despullat de l'autèntic coneixement, de la profunditat i la riquesa d'influències, l'historiador acaba transferint una imatge pobre, adequada tan sols a les justificacions d'escola, on allò d'ahir és, tan sols, la lectura recomanada de cara a divulgar una manera adient i concreta d'entendre els fets pretèrits. Perquè el present sorgeix, en gran part, com a conseqüència del passat, però ignorem com i en quines proporcions.

La boira del present es projecta sobre els fets del passat dels quals s'ignoren els autèntics motors, els estats d'ànim i la força de les idees novelles (o atàviques) que l'historiador d'avui ha processat prou, que han estat experimentades, criticades, passades pel sedàs de les seves conseqüències -potser massa i tot- com per poder capir amb claredat la seva activitat fermentativa original.

A més distància i menys referències, més subjectiva és la interpretació, més projecció d'esquemes previs que no sempre coincideixen amb la memòria volàtil de la realitat dinàmica, si no es compta amb estudis molt curosos dels contemporanis als fets, o generacions immediatament posteriors. La distància aristotèlica no ofereix sempre una perspectiva versemblant, en alguns casos la retrofília de l'aficionat a la histò-

ria, o del professional descurat, pot crear cliopaties sobre períodes sencers (la fosca edat mitjana, la revolució guiant el poble, etc.) per falta de punts de guaita panoràmics des d'on focalitzar bé les observacions, i per la necessitat que té l'historiador d'elaborar un relat del present en clau legitimadora o per justificar-ne els canvis; tot depèn, també, del seu interès personal.

El criteri materialista sorgit de la dialèctica marxista, mecanicista –d'arrel hegeliana, germànica– s'ha escampat per occident, seguint els reguerols criptocomunistes i socialdemocràtics fins a formar una mena de crosta invulnerable que ha deixat, com sajolida en pedregar, sense espai a altres formes d'entendre l'existència humana i llur evolució. Solament el col·lapse dels sistemes inspirats en el socialisme científic, i la seva deriva vers el lliure mercat i el lliure esperit, ha amollat un xic aquesta hegemonia de la comptabilitat com a suprem saber, tot deixant esclatxes a altres manifestacions humanes de gran transcendència com poden ser les religions o la defensa dels sistemes culturals propis davant les agressions imperialistes, noves o antigues, capitalistes o comunistes.

Tot i això, a l'hora de construir la història prevalen els vicis d'escola i la tendència a censurar tot el que se surti de les planificacions, tant és que la mateixa recerca assenyali errors en els projectes: els compromisos personals i les grans línies gregàries són justificades a través del treball menut a posteriori, i no pas al contrari, com seria lògic. De manera que les conclusions de les accions sovint són marcades abans de ser iniciades, no s'accepta cap novetat contradictòria que, si de cas, es nega i s'ignora: escolàstica contemporània per justificar i recolzar operacions polítiques que demanen l'aval de la ciència, ni que sigui forçant conclusions ideals basades més en la ima-

ginació que no pas en la realitat. Això es fa avui des d'algunes facultats literàries catalanes, on es valora més mantenir l'equilibri entre els professionals de la docència que no pas els resultats objectius de les investigacions rigoroses i independents.

Així són les coses a la Catalunya de la segona dècada del segle XXI. Un sistema d'estudis superiors esquàlid a causa del subfinançament i amb uns mètodes de proveir places massa dependents de les relacions personals i de l'adscripció a uns o altres corrents d'influència i poder. Villagrasa i Garcés, fora dels canals acadèmics, o tangencialment vinculats, formen part d'una munió de professionals sorgits a l'entorn d'una il·lusió de llibertat en els primers anys del postfranquisme i de la massificació universitària, deixebles dels "herois del 68", aquells que van cuinar a rebaixar tots els postulats radicals per encabir-se millor dins d'una Espanya de discursos reversibles, seguint la progressiva degradació cultural d'una democràcia *postfatxa*, teleconduïda, feta a mida del populatxo i de la igualtat per sota, que menysprea la diferència i tot allò que la ultrapassa o la qüestiona. En fi, el model de democràcia occidental, però mantenint una estratificació cultural a partir de programes educatius falsament interclassistes.

Entre tanta decepció col·lectiva, la vida de la persona singular es centra en l'estudi, en la creació, i no tant en sadorllar la consideració que pugui merèixer als altres la feina feta, constant, al marge de l'àgora dels estúpids. Es fa, s'actua, perquè la vida seria buida sense extreure'n allò que la naturalesa i l'experiència havien posat dins la seva ànima. Així, el realisme gairebé espectrogràfic de Javier Garcés és un bon company per a aquest rumiar sobre la consciència i l'univers divers. La seva representació arriba a través dels sentits de què disposem

–limitats– dins la nostra escala real de figures, però entranya una estructura gairebé d'òrbites, ones i partícules subatòmiques en el pla microscòpic: un ordre que només es pot copsar quan assolim la perspectiva suficient, i l'amplada, alçada i profunditat de mires necessàries. Això no està a l'abast de tothom en tot moment.



ELS 'SANTS' D'EN JAVIER GARCÉS

Hem volgut acompanyar aquest text amb diverses estampes o 'sants' que reprodueixen fotomecànicament dibuixos d'aquest artista catalanoaragonès fets amb llapis de colors sobre paper blanc. Oferir aquestes il·lustracions té dos motius: d'una banda, aprofitar la bona disposició de Garcés per presentar els nostres respectius treballs aplegats per primera vegada i de l'altra oferir al lector uns descansos regulars entre les pàgines del text, tot dissimulant l'aridesa que puguin tenir alguns passatges.

Javier Garcés Ruíz va néixer a Saragossa l'any 1959 i va viure els primers anys a La Muela, d'on és originària la seva família. Encara petit es traslladaren a Barcelona, on el seu pare treballava a les duanes del port. Ràpidament es decantà pels estudis de Belles Arts perquè diu: "mai no vaig saber fer res més que això i jugar al futbolí". Arrelat a la serralada del Guinardó, visqué la seva infància i joventut amb altres fills de la diàspora hispana sobrevivint a base de cops de puny, de roc i, sobretot, gràcies a la litúrgia olímpica dels partidets de futbol improvisats en qualsevol lliça de pocs metres quadrats que no fos massa inclinada. O a les majestuosos instal·lacions del C.F. Martinenc (llavors San Martín), on els conills hi excavaven caus. Un futbol que tenia els seus moments de consagració ecumènica durant la retransmissió televisiva dels partits del

F.C. Barcelona, únic instrument de captació catalanista d'aquell país dominat per una dictadura etilo-militar.

Ens vam conèixer al seu taller, damunt la sala de festes KGB, a Gràcia. Rigorosament prohibit molestar-lo abans de les set de la tarda. Després, tots a fer el “jove” barceloní en aquells anys immediatament anteriors als Jocs Olímpics, empaïtant cerveses i deveses de paisà. Quan trencà peres amb el galerista Gaspar, va emigrar novament, aquest cop cap a La Bisbal d'Empordà, cercant potser, simplement, un lloc on poder treballar en pau i no tan car com la Ciutat comtal, que de vegades sembla reial. Allà el vam seguir visitant encara alguns amics de bromes i de veres, i allà el trobem sempre amb el seu artifici que sempre apareix a còpia d'il·lusió, també de patiment, però sempre de treball continu per donar llum a allò que, si no, fóra tan sols pensament.

Sempre li he dit que jo no em vaig dedicar a l'art per no donar un disgust a la meva mare. Entre el proletariat obrer, l'art és sinònim de penúries materials; ja ho deia mon avi Mateo –traginer de melons a La Manxa i dotze anys de meritori-atge a les presons de la postguerra per acabar llicenciat de paleta–: *“Artista? el artista de mis cojones”*. No hem superat encara l'edat mitjana quant a normalització de l'art en la nostra societat quasi normal. Potser és que no cal, i l'alternativa de l'artista d'avui és, encara, trobar algun mecenes i ser-ne el seu seductor. O funcionaritzar-se com a professor i ser mestre per oposició, sense passar les penúries de la creació en llibertat, com un maó més en el mur de l'estructura lògica, sense el risc d'haver gosat anar més enllà del dictat de les tendències. Garcés va triar la llibertat, i ha trobat poques recompenses. Tanmateix, ha estat reconegut amb el premi d'escultura Vila Ca-

sas de 2012 i ha interessat col·leccionistes de diverses nacionalitats.

Quant a l'avi Mateo, guàrdia d'assalt durant la guerra, pagà cara la seva adhesió al comunisme prosoviètic. Era un materialista tangent, bitllo-bitllo i poca dialèctica. Es malfiava dels intel·lectuals: *“los libros no dicen más que mentiras”*, perquè havia pogut llegir, tergiversada, la narració d'alguna operació en què havia participat. L'intel·lectual, efectivament, tendeix a la falòrnia o a la deformació interessada quan s'hi juga el pa o el prestigi. Les veritats de l'avi procedien de la vida mateixa, i a cadascú, aquesta, li depara experiències personals difícilment objectivables. Però el camarada comissari, en aquells camps castellans, els salmodiava –a falta de capellà– amb promeses de justícia eterna i els animava a ballar, abraçats al fusell, entre els projectils enemics.

En Garcés la “ideia” (com diuen a la Garrotxa) és la cosa mateixa, matèria i forma en sí i per a sí, impossible el fingiment que sovint amaga la bellesa sublim previsible. Solament la realitat condueix a una veritat humana que sovint decep els esperits assedegats de consol. La seva obra es basa en la sinceritat molt més que no pas en l'artifici, és més explícita que merament formal, com la imatge religiosa, més ultra-real que no pas hiperreal. Perquè és el món dels objectes i dels subjectes el que prenha directament la seva imaginació analítica de cossos i ànimes. El mèrit és saber reflectir la veracitat d'un món prosaic a través de la poesia amb què tracta els materials matricials.



ORDRE I INDIVIDU

Qualsevol ordre social que s'hagi establert en un grup humà passa per l'encaix dels seus elements, les persones, en funció del conjunt. Les societats humanes són formades per línies genealògiques en què els individus són els nòduls que transporten els arxius genètics heretats i, alhora, afegeixen informació i variabilitat. Diferents factors influeixen en les formes d'adaptació, més o menys determinada, més o menys triada, més o menys indefugible. La funcionalitat de l'individu pot venir donada per les habilitats innates o adquirides, però ben sovint deriva de la posició marcada pel naixement i l'activitat familiar prèvia. Fins allà on això no és una premissa, altres factors condicionen fortament la relació entre l'home i el grup: diferents influències culturals, situació geogràfica respecte als nuclis emissors, accés a l'entorn adequat per adquirir instrucció, relacions de parentiu, ambientals i predisposició psicològica per aprofitar les oportunitats vers una integració més eficient.

En funció d'això el contracte pot ser més o menys favorable a la persona singular que, en realitat, es va formant com a part del tot amb més o menys garanties d'una existència satisfactòria dins la nau social. I quan falla algun d'aquests elements, o l'existència comuna entra en crisi, la consciència individual s'accentua, apareixen conflictes d'adaptació i tensions per transformar un ordre poc satisfactori. Les tendències acostumen a definir-se en dues alternatives: la que repensa i

projecta reformes o trencaments per a la reestructuració total, ideal, basada en la raó i plausibilitat de teories que atenyen el tot (marxisme, feixisme, nazisme i altres que abasten la totalitat a través de la coerció i sense estalviar la violència proporcional), però no fundades en la realitat biodinàmica de la societat, o la que posa la individualitat, els seus drets suprems i el respecte a la llibertat humana per damunt de tot, on l'organització ha de ser garantia d'aquesta igualtat jurídica, econòmica i política, cosa que deixa poc marge a la creació d'estructures orgàniques i al seu funcionament efectiu, coercitiu: l'estipulació de les normes i procediments (contracte rousseauià) sempre pot xocar amb drets individuals que algú consideri irrenunciables. Aquest darrer seria l'estil beduïníc de la societat llibertària o de l'anarquisme pràctic.

L'anarquitat (com actitud davant del poder), però, té un vessant espiritual molt potent que pocs són en disposició d'entendre si no es fa un esforç de consideració més general de l'existència humana. El refús o malfiança vers les organitzacions coactives no entra en conflicte amb la intuïció d'un ordre universal, inaprehensible al coneixement dels homes gairebé per definició. L'Església cristiana, paulina, catòlica, esdevé l'entitat de referència entre els homes i Déu, com ho són altres formes de relació amb la divinitat en les diverses cultures que formen la humanitat. A través dels rituals, dels costums i dels mètodes, l'esperit de l'home s'aplega a l'etern i a l'infinit sense mediadors, en els espais de culte naturals o fabricats pels avantpassats, copsant el tot, la veritat, en llibertat (anarcaticisme). Malgrat ser una part de l'Ésser i de la voluntat biòtica, l'home mai arriba a entendre i a explicar el tot, perquè la part no abasta l'Univers, ni posseeix prou perspectiva per copsar l'entrellat general. Si no, seríem déus. I no

ho som, perquè constituïm part d'un cosmos que tan sols podem besllumar, i encara no sabem si amb l'instrumental adient. L'Ésser es distorsiona en ser pensat per una entitat que hi forma part però que no el pot capir, només pressentir a través de la meditació i de l'observació essencial de la naturalesa.

El Tot i el Sempre, l'ésser i el temps, són les grans qüestions. Eros (part femenina del masclé) com a creador i matèria; Tànatos (porta dimensional de no-retorn), el destí del temps vital. No podem provar que el temps continuarà després de nosaltres, però tampoc es pot demostrar que l'existència no hagi de tenir un sentit transcendent. Allò que albiren les ànimes poètiques no pot ser copsat ni negat en cap laboratori. Es podria considerar Déu com el conjunt de causes ignorades que afecten el món i els seus moviments. I fins la *ciència* com el conjunt de lleis naturals/divines deduïdes/desvetllades a l'home a través de l'observació i l'estudi. Però la religió acostuma a ser intransigent amb la supèrbia científica, tot i que la ciència moderna deriva del pensament i acció de franciscans com Llull, Grosseteste, Roger Bacon, de dominics com Bruno, Sant Albert Magne, de canonges com Copèrnic, de clergues com Thierry de Chartres, Buridan, Oresme, Steno, Lemaitre, de jesuïtes com Grimaldi, Riccioli, Boskovic, d'agustins com Mendel i moltíssims d'altres, que ens recorden l'origen dels nostres laboratoris, biblioteques i centres de recerca: els centres d'operacions de la religió catòlica a la vella Europa.

La ciència occidental prové d'un coneixement primari de l'ànima humana, de l'ésser. Solament després esdevé el món l'objecte preferent de la recerca, per tal de dominar-lo i amotllar-lo a la voluntat antròpica. Però és una predisposició anterior de l'ànima qui ho propicia. A occident, el saber precedeix a la tècnica –el poder–; l'orient típic l'entén com a dis-

tracció, com acompanyament, mai com a objectiu de l'acció intel·lectual/espiritual. L'adquisició sobtada de tecnologia, per això, pot trastornar greument els seus processos de modernització i desviar vers objectius militars, abans impensables, esforços que haurien de facilitar la millora del nivell de vida general.

L'home que es deslliura prou dels lligams materials a què el sotmet la seva ment escrutadora del món, pot desenvolupar la relació amb l'esperit de forma gairebé autònoma, lògica, ocupant les extensions incògnites de la seva consciència per tal d'obtenir consol en la intuïció del Tot, allà on no arriben els instruments de la raó pràctica. En moltes persones resta immanent un esma transcendent (potser adquirida durant la infància?) de l'Ésser suprem interpretat a través de diverses concepcions del món espiritual. Però també es dona per deducció, racionalment, en un salt metafísic –present en totes les cultures humanes– per sobre de la naturalesa mesurable, tot fent rumiar l'home sobre l'existència, preservant-lo de l'angoixa del no-res. Del no a Déu fins al nihilisme hi ha un pas, malgrat que el propi materialisme descobreix els seus fangars d'incertitud en els límits de l'observació humana, tan perfectible com imperfecta on, al final, la deducció de les lleis físiques és un esforç intel·lectual similar al d'aquells que serveixen de la divinitat un record antropològic instintiu, gairebé inconscient, solament sospitable si es tenen en compte les grans limitacions de les capacitats cognitives de l'home, dels seus sentits i de les seves tècniques intel·lectives.



El materialisme, que solament considera la part càrnica i mecànica de la humanitat, acaba superat per la necessitat de sadollar les parts intangibles que actuen inexorablement dins l'ànima de l'home. El pànic existencial o la simple por a la mort, igual que les identitats congènites diferenciades, són realitats psíquiques que encara escapen a la ciència racional, però hi són i hi actuen.

El materialisme i les seves explicacions dialèctiques de la realitat, que tot sovint amaguen les autèntiques claus del funcionament d'allò que es veu i d'allò que no es veu (pensament, esperit) dins d'un univers lògic –marxista o postmarxista– en íntima relació amb les primeres capacitats de comprensió basades en la cosa tangible, el número i la massa. Un nivell apropiat per a les ments feminívoles, on el sublim és tan sols un destil·lat d'allò sensible, i l'esperit la part sospitosa de l'existència que cal foragitar per inaprehensible: la peça que no encaixa, però que desferma un sentit superior i més enllà de la mortalla apamada. Perquè, al cap i a la fi, som dinàmics: la vida, moviment, i fins, segurament, l'Univers sencer, sense cap eix gravitacional concret, sense solta ni volta, sense un sentit estàtic ni unilineal, car la direcció l'anem traçant a mesura que intuïm el destí personal i col·lectiu. Així, l'error té molt a veure amb la falta de correcció del rumb per tal que la derrota en cada singlada permeti arribar a port, si és que es té una idea d'on s'ha d'arribar.

La indemostrable existència de Déu, la frontera sense retorn de la mort i els designis inescrutables del destí –que de vegades es besllumen, però que no es poden preveure– donen a la nostra vida una aparença de lliure descabdellament sense més transcendència, potser per ignorància de les veritables

raons ocultes i dels *camps gravitatoris*, evidents però inapreciables encara, a què està sotmesa.

Les religions –tecnologia social primigènia– creen un estil de vida a l’entorn d’allò indemostrable, un hiperespai de màgia i misteri. Formen la coberta superior del coneixement humà a partir de la idea rumiable, però inaprehensible, el conjunt de causes ignotes d’un Ésser propiciador de l’existència, que inspira les consciències a través de preceptes i de l’equilibri articulat sobre el qual es fonamenta l’establiment de les cultures. En funció de l’entorn i del flux gnòstic hom arriba a la relació amb la divinitat o a la seva completa ignorància. L’ateisme és el desconeixement de Déu més que no pas la seva negació, perquè solament es pot arribar a negar (abjurar) allò que es coneix. De manera semblant, un valor fiduciari, acceptats pels agents econòmics, estimula la circulació comercial a partir d’una convenció relativa, però generalment acceptada. Ernst Jünger aconsellava durant la Segona guerra mundial que “l’Estat actuarà en benefici propi no tan sols si afavoreix les grans doctrines de salvació, sinó també atorgant la seva confiança únicament a aquells ciutadans que professin creure en una raó més alta que la humana” (*La pau*, 1941-1944).

Tampoc es poden abastar en tota la seva magnitud, però sí pensar, altres obres de la imaginació humana com les manifestacions artístiques, malgrat el seu format material, perquè són destinades a crear en la ment humana sensacions evanescents amb efectes anímics molt marcats sobre aquells que les experimenten. Així, la pintura i l’escultura són representacions plàstiques d’una *cosa*, però no pas la *cosa en sí*; o la música, representadora d’un món sonor abstracte, limitat per l’espectre acústic: la *cosa* que sona. De la mateixa manera, la

creu suggereix un món moral i actitudinal que ha afaïçonat la meitat de la humanitat. La creu, *cosa* que resumeix la història del món occidental.

Tot i això, la funcionarització del clergat i la seva aqüescència –en alguns llocs com l'Espanya de 1939 a 1975– amb la barbàrie planificada ha restat eficàcia a la seva missió de consol, esperança i referència moral, i ha quedat massa sovint reduïda a la caricatura que n'han fet els nous pastors de la lògica social. Quan el grup i el partit no són capaços de sado-llar del tot el neguit místic causat per les misèries humanes, tota una munió de succedanis supleixen la funció de l'antiga *Ecclesia*: escissions diverses, espiritualitat orientaltitzant, astrologia, esoterisme, regles de meditació, remeis i tot de viaranyes a la recerca de litúrgies alternatives.

Així, l'anarca, aquell que no combrega de forma sistemàtica amb les estructures del poder establert, s'acosta a la realitat caòtica que la ciència mira d'endregar, malgrat que cada avenç d'avui crea l'error de demà successivament. Perquè tot progrés, científic o legal, deixa en evidència les mancances de les lleis naturals descobertes tot just ahir. L'anarca i la seva crítica construeixen un *zoon politikon* en negatiu, una antítesi que no genera cap síntesi reeixida sinó una actitud estètica en moments d'excessiva pressió de l'ordre sobre l'individu. Cap síntesi més enllà de l'individualisme *dandi*, però sempre dins l'heura d'unes civilitzacions agresolades espasmòdicament durant segles de creació, encreuament, error i nou assaig.

La civilització tecnocientífica va servir per a les elucubracions dels nostres primers autors contemporanis de ciència ficció. El primer va ser, segurament, l'olotí Miquel Estorch i

Siqués amb la *Lunigrafia* (1855-1858) on proposava –en castellà– el viatge de la terra a la lluna dins d'un projectil d'artilleria deu anys abans que Jules Verne publicués la novel·la del viatge imaginari vers el satèl·lit. Estorch feia que els terrícoles poguessin observar el funcionament de la societat ideal dels lunícoles basada en la moral i en la pau, molt més propera a Sant Agustí (*De Civitate Dei contra paganos*) i Thomas More (*Utopia*) que no pas a l'explicació de meravelles tecnològiques. Més tard arribarien la distòpia de Frederic Pujulà amb els seus *Homes artificials* (1912) i la fantasia eugenèsica d'Onofre Parés descrita a *L'illa del gran experiment* (1927): un futur marcat per la capacitat científica de produir benestar o aberracions, sempre sota l'imperi de la raó objectiva que aniria arraconant més i més l'indòmit sentiment de llibertat, o l'emmotllaria a un entorn vital ideal, condicionat des del bressol, lluny dels altars i de la pregària. Parés s'avançava en cinc i vint-i-dos anys, respectivament, a les famoses ficcions socials d'Aldoux Huxley i de George Orwell.

Si hem de creure que existeix una espècie humana típica, compacta, i no més aviat diversos estadis d'evolució intel·lectual en el temps i l'espai, que es van creuant, podem preveure, en un extrem pròxim, l'*homo cibernantropus* regulat, a través de la computació de dades, en una societat que s'equilibra gràcies a l'adaptació psicotècnica de l'individu. L'home supramodern, complementat per les seves pròtesis electromecàniques, s'incrusta en el grup còsmic en funció de les seves capacitats innates cultivades a canvi de satisfer totes les seves necessitats. Un ordre que adapta i gratifica, on no es planteja cap llibertat al marge perquè la racionalitat física s'imposarà a qualsevol foraviament sentimental.



LLIBERTAT CONDICIONADA

L'actitud de l'anarca és conservadora i contrapopulista: malda per servir la il·lusió de la llibertat primigènia de l'individu, evita establir veritats absolutes a canvi d'afavorir els nous camins desbrossats per l'esperit desfermat, deixant de banda la còmoda rutina dels gregaris i les seves limitacions garantides per llei. Una llei que mira de definir el bé, perquè aquest no és la norma de conducta de la majoria. S'estipulen reglaments perquè la llibertat extrema impedeix la vida en societat, i es regulen les llibertats per tal d'evitar la despersonalització de la vida social que pugui portar a la deshumanització del comportament, com ja ha conegut l'home del segle XX en algunes ocasions i amb diferents motius (imperialisme, comunisme, islamisme, feixisme, etc.). L'aparell normatiu hauria de tendir, si de cas, a assegurar la supervivència de les minories i nacions en un àmbit cultural dominat pels grans poders multitudinaris, perquè les comunitats petites poden ser laboratoris on crear els anticossos adients contra les grans pandèmies i hecatombes dels macroestats mundials.

Les especificitats locals poden aportar noves actituds, coneixements i solucions no previstes a grups més nombrosos, com passà amb el procés colonitzador dels segles XIX i XX, com succeí amb el cristianisme en petits pobles paleolítics o en grans civilitzacions politeistes. Com el model parlamentari escampat per les monarquies medievals de l'Europa de ponent. El petit pot influir en el gran quan l'aportació és avantat-

josa i la *bidireccionalitat* sovint és font de més profit que no pas la imposició prepotent i brutal, com ho demostra avui dia la comunicació telemàtica a través d'internet on el receptor també és un factor d'emissió de dades. D'altra banda, la falta de reciprocitat reporta l'individu a la pura objectualitat, a un capitalisme industrial que dissol les personalitats singulars, úniques, i fins molts grups nacionals incompatibles dins de vells imperis o nous aglomerats pannacionals pensats per homogeneïtzar la producció i el consum, on la varietat, l'expressió personal i l'objecció desapareixen per facilitar el trànsit comercial, l'accés i provisió dels mercats: la pura felicitat material. Però l'home no viu només que d'engolir pa, li cal viure la seva peculiaritat diferenciada, com a persona i com a cultura dins la humanitat diversa.

L'anarquisme doctrinari, per contra, menysté les lluites nacionals perquè aspiren a la creació de poders locals, i són estimulades per la *burgesia*, el gran drac màgic d'anarquistes, comunistes i altres reinterpretaions del cosmos humà, que troben els seus teòrics precisament en el difús *estament burgès*, tot i que per a Oswald Spengler, "la burgesia és l'autèntic no-estament", un estrat molt boirós, altament inestable, on la fortuna pot ser efímera (Adam Smith), sotmesa a les sotragades dels valors borsaris mesurats amb paper i a la demanda: avui a dalt, demà a baix i viceversa. Un tercer estat amb una forta presència jueva, on domina l'oratòria, el racionalisme i la crítica en nom del poble davant d'un poder tradicional que ja no posseeix en exclusiva la raó d'estat i el poder com a elit hereva dels fundadors –mítics o reals– de la nació.

Com veiem, no hi ha una classe burgesa fàcilment definible, és més aviat una actitud econòmica i vital de persones i grups de cultura urbana, proclius al parlamentarisme, el libe-

ralisme i la democràcia que han estat caricaturitzades per l'oposició ideològica partidària de models doctrinaris, ultraestructurats i autoritaris, oposició sorgida també del si ambigu d'aquest mateix àmbit social extens i difús. Així, hi ha, entre d'altres, una burgesia artesanal, una de liberal, una de saintsimoniana, o cultural, o rendista, o empresarial, i fins una burgesia intel·lectual, universitària, assembleària, estudiantil, sindical, antiautoritària, camaleònica i una burgesia que lidera (i ordena) les revolucions proletàries... la burgesia que adoctrina la patuleia. Totes elles sota el factor comú del seu nivell d'instrucció, amb capacitat de control sobre els mitjans de producció i d'influència social, amb contactes en el seu medi i en l'exterior, de possessió o d'usdefruit de tot allò que té valor segons el criteri de la majoria, prestigi, atractiu, allò que pot facilitar la vida. Una burgesia molt àmplia que encarna l'ideal de vida d'una gran massa d'humans, cada cop més gran gràcies a la divulgació del model de civilització occidental, "flagell" de què gaudeixen els seus radicals detractors. De la mateixa manera com la societat industrial serví de pauta als plans de desenvolupament soviètics d'una nova elit *comunista* que esdevingué la burgoaristocràcia rectora, funcional i despòtica. Un model que es manté en tots els països de patró marxista, on l'eliminació d'alternatives a la dictadura de partit únic no s'ha traduït en la millora del benestar material del poble respecte al *sistema capitalista*, i ha acabat desembocant en un capitalisme centralitzat per l'aparell burocràtic de l'Estat on els dirigents i l'estructura juguen el paper de *classe i sistema d'explotació*.

Així, la definició de *classe treballadora*, *obrerisme* o *proletariat* pot tenir un ventall tan divers com el de *burgesia*. De fet, aquesta prové de la primera, i els seus elements es barregen,

es confonen i es fan intercanviables. Perquè en tractar de diferenciar-los a partir del capital quantificable, el mètode pot no funcionar, i tampoc el de possessió de mitjans de producció, perquè hi ha petits propietaris que obtenen molt menys que certs assalariats d'alta qualificació. En canvi, la formació de molts tècnics dependents és un valor de producció més important que el capital que ha fet arrencar alguns negocis.

El vocabulari de l'anarcomarxisme tradicional pot mobilitzar per la seva senzillesa impactant, però defineix molt poc els diversos sistemes (no n'hi dos d'identics) dels països més avançats socialment i econòmicament. En qualsevol cas, la visió classificatòria de la societat, projectada pels seus teòrics *petitburgesos* solament pretén l'abast del poder: funcionaris grisos i estudiants amb horitzons estrets, tots ells amb ambicions cesàries. Poder, voluntat de poder i ànsies de potència: una reestrena marxonetzscheana, escampada per les aules i les pantalles televisives, molt incisiva quan les crisis cícliques d'un capitalisme irresponsable com l'espanyol deixen l'assalariat sense el seu marge de benefici, el salari, i manifesta la seva protesta en forma de vot a les opcions més demagògiques que arriben fins al receptor del menjador de casa. Discursos planers per estimular i afalagar el sentit crític, però mai l'autocrític, per simular falses regeneracions, on el nepotisme i les lluites pel poder remetent a la màxima proudhoniana sobre la seva corrupció inherent. Reforç del sentit polític cromosomàtic absolutista i pancastellà –en la nostra òrbita–, davant la voluntat centrífuga dels pobles avassallats.

Les utopies marxistes i bakuninistes –de mires estretament científiques– no han prosperat, per defectes estructurals de llurs projectes i per la resistència de la societat tradicional a autodesballestar-se. La planificació total porta implícita

l'esclerosi per falta d'iniciativa personal. La divisió arbitrària de la feina es fa per la posició relativa respecte al poder, i l'oposició aboca els seus agents a la transgressió, la repressió, l'exili o a la contracultura clandestina.

La II Internacional Socialista d'entreguerres, però, va aportar elements amb què reconstruir les societats europees posteriors a la guerra de 1939-1945. A Espanya aquesta influència va arribar, primer, a través del falangisme social, i des de 1982 per l'hegemonia política del PSOE (PSC-PSOE a Catalunya). Les idees totalitzadores i antiliberals de la III, IV i V Internacionals sempre van tenir un suport molt minoritari davant l'èxit de les democràcies socials i cristianes arrelades a l'Europa occidental de postguerra. Les massacres en nom de la igualtat xocaven amb el mite i la realitat de la llibertat desequilibrada. La humanitat sembla tendir més a la complexitat hiper-real que no pas a la igualtat anivelladora. Al menys a les costes de l'Atlàntic nord.

La realitat despullada és que gairebé tot treballador as-salariat desitja ocultament o de forma manifesta deixar de treballar, com havia defensat el gendre de Karl Marx, Paul Lafargue (*El dret a la peresa*, 1880). La condició d'operari no és envejable, en general; ell somia alliberar-se del jou del *tripalium* com el violinista a la teulada (*"If I were a rich man, yadi dadi dadi didu didu didu didu dum..."*) però gaudint d'una vida exempta d'esforç i del neguit per haver-se-la de guanyar dia a dia. El treballador voldria viure com un príncep o, si més no, com el burgès que li han estereotipat. Així, la imatge d'honradesa que exploten els excitadors del "poble" és un recurs més literari que real. Un *leitmotiv* molt ben aprofitat per a la creació de noves elits tan corruptibles com les antigues, i sovint molt més tiràniques. Comuns i elits, sublims i vulgars,

dirigents i executors, tots formen una mateixa massa a nivell nacional o general: tots junts formen el poble. L'error demagògic de relacionar *poble* amb *pobre* dificulta la percepció coherent i real per a la necessària cohesió social quan s'aspira a la mobilització social i a una cultura col·lectiva àmplia. En el fons, el seus astuts propagadors tenen com objectiu ser els capdavanters del "proletariat conscient", és a dir, nous manaires, oradors incendiàries i timoners ideològics, inquisidors de la puresa teòrica, però ignorants de l'organització material i moral de la molt complicada humanitat, que ells voldrien escleròtica i previsible.

La desaparició dels diners o del poder legal no implicaria mai ni la igualtat econòmica ni una millora política en les nostres societats tan summament complexes. Altres valors crearien nous desequilibris i noves formes d'influència. Qualsevol anhel preuat és susceptible de despertar desig d'emulació i gelosia fins a l'ansia: la bellesa, la simpatia, l'atractiu sexual, la capacitat de convicció i seducció, la intel·ligència, la força física... característiques naturals que generarien noves desigualtats: per a uns, l'èxit social; per a altres, sentiments d'inferioritat i d'injustícia. Nous pols de poder i de prestigi: dirigents, líders, *popes* de la raó relativa, persones a qui seguir; i d'altres, frustrats per no haver estat afavorits amb els dons naturals més ben valorats per la "tribu". Qualsevol sistema d'organització social produeix diferències, i si bé totes les persones som similars en configuració i necessitats, cada individu posseeix unes característiques úniques que generen atracció o refús, compassió o indiferència, de forma mantinguda durant la vida o per períodes concrets. I encara, allò que



pot repel·lir a la majoria pot ser acceptable per altres individus igualment singulars. El principal motor de canvi social no és tant la lluita entre grups (això n'és la conseqüència), sinó el desig de posseir allò que no es té: la passió i cobejança d'aprehendre i fer propi allò que tenen els altres, generalment el poder. És a dir que el gran esperó humà és l'enveja, saludable o insana. Aquest és el principal artífex de la història entesa com a progrés material i domini del medi.

El coneixement de la història –local i general– adquirit exclusivament a través de les grans divulgacions marxistes –a casa nostra, sobre tot, seguint els camins oberts pel professor francès Pierre Vilar i els seus nombrosos deixebles– porta al desconeixement, o decantament, de parts vitals de la mateixa. Moments puntuals i processos que no s'expliquen solament des de l'observatori de l'economia, i que, comparant fenòmens similars, donen resultats diversos en funció del grup humà a qui afecten. El comptable pot explicar una part del negoci (substancial), però no pas l'empresa en la seva globalitat, ni el comportament particular dels seus membres. Historiadors com el britànic Eric Hobsbawm han potenciat una historiografia a partir de l'aplicació de models i plantilles en sèrie, fent una interpretació materialista i mecànica de les civilitzacions i les respectives nacions que els hi donen vida. Una actitud antinatural que persegueix la simplificació de la realitat humana, i que ja va fracassar en la seva aplicació pràctica –amb episodis funestos– durant l'època soviètica i a la Xina devinguda *capitalisme d'Estat*. En el gran experiment de la humanitat sovint ha estat més important la funció de la singularitat que no pas el vast organicisme racional de noves cultures simplificadores aplicades per la força.

L'espècie humana que avui dia subsisteix i prolifera és feta d'encaix de les seves parts diverses, malgrat aquells que voldrien fer del seu cas particular la norma universal, desvirtuant la naturalesa original del fenomen. La tan grapejada "objectivitat" es construeix per consens de les percepcions subjectives versemblants, però això tampoc és un camí segur vers la "veritat": tots els cervells marxistes no han produït, a la "praxi", res més homologable que les socialdemocràcies liberals, blasmdades pels puristes de "l'ideal", per contra, els autoconsiderats més sistemàtics, científics i ortodoxos han propiciat –o justificat– grans daltabaixos en l'aplicació unilateral de les seves "tesis": la realitat és feta d'alguna cosa més que de factors econòmics i de manipulació política.

Els factors subjectius, personals i col·lectius, acostumen a ser més determinants que els decrets: si aquests han de regular el dret, també ho ha de fer la consuetud local que defensa les legítimes potestats. I encara més sobre la inflexibilitat del pensament, la raó i la llei: allò que avui pot ser assenyat, just i legítim, pot deixar de ser-ho més endavant (o inversemblant un temps abans). No tot és sempre del mateix color i de valor universal. Una de les condicions de la saviesa és saber adaptar el coneixement a la vida humana, promovent el seu màxim desenvolupament en funció de les diverses variables que la condicionen.

Quant a la importància relativa dels fets particulars respecte a les grans planificacions, podem considerar que l'establiment i l'assentament dels sistemes democràtics a Europa van ser més afavorits per les peripècies dels pelegrins del vaixell *Myflower*, i per l'acció arriscada de l'agent doble 'Garbo/Arabel' (Joan Pujol i Garcia) en moments clau de la darrera guerra mundial, que no pas per les repúbliques jacobines i

l'activisme obrerista. Tots dos, més aviat, inspiradors de les dictadures del segle XX.

El nivell de la Història Universal sempre ha de ser interpretat com experiència –viscuda o adquirida– en l'òrbita personal: és aquí on es confirmen o es neguen les dades i les exegesis. Tenint present que, en tot cas, l'objectivitat s'aconsegueix a través de la crítica de totes les aportacions igualment subjectives. Perquè els documents i el relat oficial dels fets contenen també visions esbiaixades. Això es pot constatar a nivell periodístic en la relació de fets del *present* (immediatament històrics un cop esdevinguts i explicats). Si la realitat és inaprehensible en la seva totalitat fins per a l'observador *in situ*, encara ho és més per a l'estudiós ulterior. I encara cal afegir altres elements de subjectivitat: l'edat, l'experiència i les influències del subjecte que aplega i processa les dades. Joventut i tendència no ajuden a establir narracions imparcials. El discurs intel·lectual es va fent complex i articulat a través de les aportacions exteriors, de forma que l'autoria es dissol en la incorporació de diferents àmbits culturals: difícilment s'inventa res, però amb l'edat i el coneixement la connexió de la dada amb el mite i amb els arquetipus humans es fa més present.

Els fets humans i la posterior confecció històrica sempre inclouen dosis més o menys importants d'indeterminació, de factor humà que juga a favor o en contra del corrent previsible, i que el pot condicionar. El component aleatori, imponderable, és analitzat per la història com a causa prèvia, cercant una concatenació determinista que solament s'entén –i existeix– *a posteriori*. Així, la llibertat pot ser considerada com a simple ignorància dels motors factuais i de conducta, però en alguns casos, la causalitat no és més que reconstrucció forçada

d'uns fets esdevinguts a partir d'una gran quantitat d'ambigüitat i d'atzar. A grans trets, el determinisme solament pot funcionar cercant les relacions essencials del comportament humà dins la roda de l'etern retorn pensada pels antics grecs, per Nietzsche i fins pel matemàtic físic i filòsof de la ciència Henri Poincaré (teorema de la recurrència). Els vaticinis, però, no semblen a l'abast (encara?): si fossin possibles, la previsió (intel·ligència) faria que l'harmonia regís les nostres societats i nacions.

La llibertat, en realitat, és una il·lusió originada per la imprevisió, pel fet que, sovint, les causes i les condicions dels fenòmens temporals són incopsables. Tanmateix, l'home es pensa que pensa i que decideix gràcies a l'experiència (potenciadora del coneixement), però sense poder apamar del tot les circumstàncies. També la resta del món material es veu involucrada en moviments i transformacions que semblen fruit de l'atzar, però ho fa en funció de lleis naturals (físiques), de les quals en coneixem ben poca cosa. Segurament mai podrem desxifrar l'estructura subatòmica (esmicolable fins a l'infinit?), ni l'acció de les energies còsmiques sobre el nostre entorn, ni l'immensurable temps etern (ni tan sols la naturalesa del temps). Ni tampoc el sentit *útil* o *global* de la metafísica per al coneixement humà modern que, malgrat l'enderroc patit en temps de lògica i tècnica, nodreix de fonaments teòrics –essencials– la intel·lecció de l'home i del món. Aquest estudi de les realitats suprasensibles actua sobre el coneixement natural com una mena de matemàtica holística a qui desvetlla nous horitzons, potser no sempre millors que els precedents.

El problema de l'idealisme respecte a la realitat –en els nivells populars d'avui dia– rau en la visió plana i immediata de les coses. No es considera la tetradimensionalitat dels és-

sers i dels fenòmens (espai + temps) al llarg de la seva existència, la trajectòria temporal i tot allò que els ha incidit. Així, abunda l'opinió ràpidament fungible en relació als flaixos d'informació que la genera, que desapareix aviat com a prova o testimoni, i que no altera les preconcepcions ideològiques adquirides a l'escola o al cercle d'amistats. La impressió superficial de la realitat es forma a través de fotografies fixes que canvien sense un fil seqüencial, sense un sentit en el temps i l'espai que permetin rumiar els fets en la seva complexitat.

La ideologia social en què descansa la nostra edat contemporània occidental parteix de dues hipòtesis justificadores: la superació de l'absolutisme genealògic d'arrel feudal i la salvaguarda de la *llibertat* a través d'una relació de vassallatge no pas personal, sinó a partir de la llei: de les estipulacions socials registrades en els codis i reglaments. En la cronologia del bastiment de l'Estat occidental modern, eficient i burocràtic, el període que arrenca el 1789 suposa l'assalt dels tecnòcrates –advocats, administradors, enginyers i notaris– al pont de comandament d'una nau en procés de perfeccionament continu –l'Estat– on l'antiga aristocràcia aporta la seva superioritat en el maneig dels exèrcits i un prestigi que ja no es corresponia amb la influència popular d'altres temps. Com havia passat a partir de les invasions germàniques del baix imperi romà, l'elit guerrera facilita la creació d'una classe mestissa a partir de l'encreuament no sempre legítim (dret de cuixa i fills naturals dels senyors) que forma l'estament dels cavallers i dels administradors, de la petita noblesa i els càrrecs intermedis, transmissors de l'acció de poder, vertebradors de l'ordre sociopolític i autèntics guardians de la terra que sustenta la nació (“La noblesa actual dels llinatges catalans cal mesurar-la pel nombre com més reduït millor de generacions que separen

el gènere actual dels passats d'ell que treballaren la terra" Pere Coromines: *L'esperit de finesa*, 1928). El signe dels nous temps portarà a l'encreuament de la sang de les velles estirps amb els fills dels nous rectors, portadors d'un gran potencial de domini a través dels diners: així s'engendraran les pròximes elits. I l'Estat que en resulta, ordenador, quantificador i amb tendència al control total, té més capacitat d'intrusió en la vida del ciutadà que no pas tenia en els seus estadis precedents.

La llibertat de l'individu en l'era de la informàtica, i del control i processament massiu de dades, mai ha gaudit de tantes garanties, reglaments, definicions, articles i assegurances. El planeta es va enxiquint, els satèl·lits artificials l'apamen i comuniquen fins el darrer racó amb els centres de coordinació (o simple "ordinació") general. Això era impensable en els temps dels senyors, cavallers, soldats i brivalls, quan el proscrit o el revoltat servaven el dret a emboscar-se i a dur una vida autocràtica, d'esforç i supervivència, de bandoler o de desertor a les terres de ningú, a les boscúries on pocs gosaven endinsar-se. La vida als límits del no-res. A més, la literatura històrica sorgida arran de la Revolució francesa ha incidit en els aspectes menys agradables del feudalisme, ignorant o amagant que aquell ordre també establia normes contra l'excessiva arbitrarietat de les autoritats, permetent certs marges de llibertat als ciutadans i pagesos per afavorir el poder del príncep i el repoblament de zones desertes o en conflicte. Tenim, d'això, exponents excepcionals als Usatges de Barcelona (S. XII) i a les posteriors constitucions catalanes (ss. XIII a XVIII).

En el nivell menys radical, l'entotsolament de l'eremita manté la relació funcional amb la societat mitjançant el vincle eclesiàstic i la vida espiritual, de la qual n'és receptor còsmic i

descodificador oracular. La solitud volguda augmenta la capacitat de relació amb el tot, que es distorsiona, tan sols, per la comunicació eventual amb els homes, pel ressò de la vida passada i pels errors de conceptes heretats. L'ens i l'existència gravitant en el no-res, com ho explicava el Mestre Eckhart, contemporani de Llull, des de la desconexió, però catalitzant forces que poden empènyer accions de clarividència contra els esgarriaments generals.

Segons com es miri, hom pot pensar que Friedrich Nietzsche errà els seus principals trets: en emboscar-se, quedà atrapat als esbarzers que pretenia desbrossar. El mal, però, ja estava fet: algú havia de detonar les càrregues acumulades. Innombrables esperits que han pensat ser forts, afectats per l'embat de les seves escomeses metafísiques, han quedat encaterinats pel deïcidi literari i pel vitalisme ultrahumà d'un pensador convalescent, "l'etern banyista", segons Martin Heidegger, tomista quàntic. Els apologetes del vell home nou, formant regiments de descreguts, curulls de voluntat de poder, a cervell descobert, han actuat a les ordres d'Ahriman per seguir clavant el seus coltells tipogràfics sobre el cos imaginat d'Ahura Mazda. Al trasbals de la moral judeocristiana seguí el desgavell psíquic del mestre. El suggeriment de camins perillosos ha fet que alguns dels seus seguidors fessin passar per valors de l'home nou velles aberracions que la civilització creia tenir superades. L'artefacte social precisa de regulacions i mesures, també de vàlvules d'escapament, però no a qualsevol preu. Els límits morals tenen un sentit en sí mateixos. La religió n'és, tan sols, l'excipient.

Un segle xx de titans oligofrènics. Endreçar el desori pot durar encara molt, si no ve una nova maltempsada. Dins el nietzschisme es troba a faltar una teoria sobre el sentiment



de l'amor, bon indicador de la qualitat d'accions, impulsos i pensaments, però molt difícilment analitzable si no és des de la psicologia, o bé com a pulsio humana paral·lela a la força d'atracció que manté les unions, perdurables o promíscues, de les partícules subatòmiques. Aquelles que associant-se, compartint i fins mudant de naturalesa, arriben a la configuració dels éssers vius com a sofisticació barroca de les relacions de la matèria, dins un conjunt on la matemàtica en descriu el funcionament, les posicions i les trajectòries, fins i tot les reaccions en cadena, però no les causes, i difícilment pot preveure les variacions futures. Ni tampoc el sentit de la vida conscient.

La superioritat racial i la ideològica van demostrar els seus límits el 1945 (caiguda del nazisme) i el 1991 (caiguda de l'URSS). Un sistema insensible als virus que li són consubstancials és incapaç de generar els anticossos que n'han de preservar la integritat. I es pot dir més: les malures seleccionen i enforceixen; la codificació genètica serva l'experiència de l'espècie i té en compte la situació creada de cara al futur dins les hèlix d'ADN, o bé en la impressió pedagògica. Els sotrac del camí propiciaran l'aparició de les balletes esmortidores del carro, i faran més prudent la conducció gràcies a la memòria del traginer.

L'anarca, l'àcrata, el llibertari, poden no ser anarquistes, és a dir, apostòlics. Poden no desitjar la conversió del proïsme a la seva manera de pensar i viure, perquè aquesta deriva de la pròpia experiència del món molt més que no pas de la literatura d'ideologia apologètica consumida pels addictes a l'evasió lúdica, estupefaent, eixorca, o a la compulsio eròtica purament gimnàstica. L'anarca, però, pot actuar com el guaita, assenyalant els perills que no veu la resta de la tripulació, absorta en les feines de conducció de la nau, mercè a la

seva actitud distant de la multitud que li permet un judici més acurat sobre el sentit de les coses (*sinn*, en alemany) i sobre l'ésser (*sein*, en alemany) de l'home i del món (*seny*, en català).

L'actitud de qui preserva la pròpia llibertat és més psíquica que no pas política, i pot derivar de la configuració cultural (o aculturada) del propi entorn, d'una arítmia respecte al model, o de la genètica, molt més que no pas de la dinàmica d'uns sistemes on la majoria no desenvolupa aquesta necessitat, o de la lògica que divulga la crítica inherent a tota organització, cercant els punts de fregament, calor o fuga no ben resolts. Hi ha un antiautoritarisme –congenit o induït– en individus d'entitats perfectament integrades que tant pot evolucionar vers una actitud de lideratge i de creació, com de confrontació fatídica derivable en inadaptació argumentada, marginació o conducta antisocial, freudianament parricida i/o suïcida. En el món animal impera l'impuls vital tròfic, que ha estat apreciat com la font de la intel·ligència (R. Turró: *Els orígens del coneixement: la fam*, 1912), però també la pulsio sexual com a base de la voluntat de poder de l'home per a la seva supervivència individual i com espècie. Aquests impulsos, en societat, solen ser delegats o sublimats a instàncies específiques que exerceixen les funcions rectores de la volició general i ordeixen les estructures de poder.

La crítica *sistemàtica* a l'ordre establert, sabent que aquest té diverses formes de legitimar-se, és una actitud tan ingènua com seria oposar resistència a l'adaptació social vers qualsevol mena de poder sense distincions, cosa que crea psicosi i impotència. Perquè hi ha diferents formes d'exercir el poder, cal aplicar diferents criteris a l'hora de valorar-ne l'ordre imposat. En un entorn de respecte a les llibertats bàsiques la tolerància de l'anarca al sistema és l'actitud lògica,

perquè la seva forma de vida, de pensament i de divulgació hi té cabuda, i perquè també n'és beneficiari dels serveis comuns obtinguts per les contribucions i renúncies generals. L'equilibri, però, sempre és inestable en el conjunt i en els elements que el formen. En canvi, els daltabaixos revolucionaris que neixen amb els fòrceps de la violència sempre degeneren en dictadures més tiràniques que les precedents, i formen noves elits lampedusianes justificades en nous catecismes conceptuals, on es nega cap virtut als estadis anteriors (dels quals provenen). Això ha estat així al menys des de 1792.

En tot cas, la qüestió de la llibertat, reduïda al terreny de la política i de la convivència social, és jutjar l'home solament per les seves necessitats materials i pel seu estat espacial immediat. Perquè la llibertat, a més de ser afavorida per uns mitjans de vida dignes i suficients, és, al capdavant, un estat de l'esperit o, si més no, un estat d'ànim psicofísic molt relacionat amb l'actitud individual de cadascú en relació amb el món. O el producte d'una certa proporció de neurotransmissors regulant els fluxos de relació neuronal. Hi ha qui ho té tot i més, i no se sent realitzat, en necessitar encara més. És lliure qui se sent així? Potser aquesta no és la seva aspiració, sinó sentir el neguit de guanyar i acumular, i d'obtenir reconeixement, de veure realitzades les expectatives vitals pròpies o induïdes pels altres. En canvi, hom pot viure durant anys en una presó de formigó i de ferro, seguint les rutines penitenciàries, i gaudir del privilegi de ser l'amo d'un univers interior sense reixes a través de la consciència que ens relliga al tot: a allò que és, al que pot arribar a ser, al que hem estat i a tot allò que hem après. Com lliure es pot ser davant la mort, renunciant en el seu moment al costum empedreït de viure cada dia voltant als cavallets de la novetat on el final no aporta culminació, sinó

un contratemps enutjós. La consciència de la transcendència és una via d'alliberament perquè contribueix a superar el pànic a la mort.

En el món de les arts ha hagut alguns il·lustres inadaptats que, ignorats en vida, han estat considerats, després, artistes de gran volada per l'actitud amb què es van prendre la seva passió (més que no pas ofici), i els resultats que n'obtingueren. Les seves obres avui cotitzen a xifres astronòmiques en els mercats de col·leccionistes i d'aquells que bescanvien preus per valors, malgrat que els seus autors van morir en l'anonimat, i sovint ballant-la ben magra. Entre els pintors, l'holandès Vincent Van Gogh, avui conegut mundialment, Antonio Ligabue, suïs-italià, o el nostre Francesc Gimeno. Tots ells preservaren en la marginació social la seva plena llibertat de creació, amb la sola fidelitat –relativa– a les formes, a la llum i als colors. En les seves obres esclata la vibració compulsiva d'un món real i fantàstic roent, incompatible amb el gust estipulat pels motllos estètics del moment, tot i ser fills ben legítims del seu temps i posseir el valor que confereix l'ofici i la dedicació en un grau més alt que la subjectivitat que expressen.

Un cas diferent fou el del pintor aragonès Francisco de Goya, funcionari de la cort espanyola, però molt més conegut per les seves invencions, tècniques i procediments no homologats fins llavors, on la violència de la condició humana i l'estètica de la vulgaritat s'avançava en un segle a l'expressionisme, l'impressionisme i l'abstracció.

Entre els esperits literaris que van viure el desacord amb l'entorn, tot patint en les seves ments creadores la reticència de la crítica i dels seus contemporanis, podem citar el

nordamericà Edgar Allan Poe i el català Jacint Verdaguer; el primer, redactor de narracions llòbregues, de gran impacte, i el segon, poeta d'una elevació potser superior a la que tenia el seu país aleshores. I en la música, Ludwig Van Beethoven veié com el seu equilibri mental es deteriorava al mateix ritme que la seva oïda, el sentit més important per a la seva activitat. Tanmateix, condemnat a la incomunicació sonora amb el món, sabé extreure de la seva ment recursos il·limitats amb els quals compondre un de les obres musicals més excepcional de la història. Robert Schumann, també alemany, arquetip de l'artista romàntic, patí mals anímics que el portaren a morir reclòs en el moment àlgid de la seva producció, mentre la seva pàtria sofria els dolors de part.

Tots ells, i alguns més, ambaixadors de les regions psíquiques on les imatges del real es formen en un punt focal hipermetrop, més enllà de la norma, seguint les dades d'uns sentits que percebien de manera extremadament singular, a voltes prematura.



HOME-NACIÓ: ORIENT-OCCIDENT

La llibertat, però, és una necessitat? és una exigència universal? es tracta d'una característica específica de la civilització occidental i del seu àmbit cultural d'influència? és un luxe burgès i *menxevic*? “Llibertat, per a què?” es qüestionava Lenin en plena estructuració de la dictadura racional comunista. L'home-individu, contra Leviatan-Estat, és un model reconegut al llarg de la geografia humana? En tot cas la configuració moral derivada d'algunes religions ha propiciat la mitificació del poder, potser per servir la funció relligadora més enllà dels temples, a través de la cultura comuna, per afavorir l'extrusió d'algunes nacions (i Esglésies) en l'expansió d'occident des de l'època moderna (ss. XIV-XV). La llibertat, però, és discutida des de dins del sistema benefactor pels que temen les lluites a la intempèrie i envegen la força dels agosrats: aquells que han forjat la seva sobreabundància lluny dels camins fressats.

En català, la paraula *estat*, de la qual deriva la referència als òrgans de poder polític independent (o vinculat) dels diferents països del planeta, procedeix del participi de dos verbs que, a voltes, són coincidents: *ésser* i *estar*. Així, “estat” es pot referir a allò que ha estat present, existent, com a realitat que “hi ha hagut” (ésser), resident en un lloc on vol romandre (estar), que es té la voluntat de conservar i perpetuar. Un fenomen gairebé ontològic en el temps i l'espai. L'Estat fóra, doncs, la màxima expressió de la voluntat de poder en la

Història d'un grup humà concret, justificat en ella i, sovint, amb vocació d'atracció/expansió sobre altres estats menys potents o en declivi.

L'individu, que sense un entorn social no passaria de la infància –si no és a les llegendes de Ròmul i Rem o a les faules selvàtiques de Rudyard Kipling–, forma part integrant de la seva societat originària o s'adapta a un altre entorn humà. Com a element actiu contribueix al manteniment i l'acreciment de la cultura comuna, també a la seva transformació i millora. Així, en aquest medi estructural bàsic que formen les nacions dins l'agregat col·lectiu de les diferents civilitzacions, la supervivència de les diverses nacions-cultura precisa del mateix nivell de protecció que les llibertats fonamentals de les persones, no tant per una raó de justícia universal, sinó d'equilibri i competència necessaris en el procés humà conjunt, cada cop més interactiu, on els grups més petits representen millor que els grans la capacitat d'adaptació i una visió de conjunt més objectivament humana dins la tendència global concèntrica, massificada. A més, el sentiment d'arrelament i pertinença territorial confereix sensació de llibertat i seguretat, el lloc dels ancestres i de la descendència on cristal·litza la cultura, el pensament i les diverses formes d'incrustació humana al medi. En el territori sorgeixen les síntesis nacionals i les seves variants per contacte entre pobles o per conquesta: simbiosi o fagocitosi, les dues variables de la globalització. Aquests moviments de població i poder, que expliquen l'equilibri internacional, van ser estudiats per Lluís Duran i Ventosa a les seves darreres obres publicades durant els anys posteriors al període bèl·lic iniciat amb la guerra espanyola: *La esencia de los nacionalismos* (1939), *Intoxicación oriental de Occidente* (1949) i *La unitat d'Europa, la unitat del món* (1953).



Les agrupacions nacionals mantenen una cohesió interna a través de les estipulacions polítiques (més en el cas català, on les constitucions, els acords i els arbitratges han contribuït a construir l'entrellat social entre el poder i els diferents sectors de la societat), però ha estat a través de lluites, de guerres i de tractats com s'ha assegurat (o perdut) el dret a mantenir l'ocupació del territori on viu la nació, o a intervenir en el tràfec comercial de les vies de comunicació que asseguren llur subsistència.

Al llarg de la història hi ha hagut nacions i cultures petites extingides per l'acció agressiva de veïns poderosos amb actitud imperial, i per la mentalitat idealista de suposats cosmopolites ecumènics entestats en la creació d'espais globals homogenis. Així, allò petit, que no té per què ser inferior i sí més consonant amb l'ecologia de l'home i la terra que el sustenta, esdevé folkloritzat, segregat i menystingut. L'autoodi i el complex d'inferioritat d'aquells que no pertanyen a un estat prestigiós, treballa a favor de l'anorreament cultural local, per interès particular o per ignorància dels propis valors que la diglòssia, induïda des de la propaganda i l'educació, instal·len en l'ànima dels pobles en vies d'assimilació. Malgrat tot, l'Europa de les darreres dècades podria ser el model d'un àmbit plurinacional molt ample on la unió del conjunt no suposi una uniformització devastadora per a les parts. Tot i això, la diversitat pot restar eficaça si és vista com a feblesa des de l'exterior.

En condicions d'ocupació –recent o perllongada en el temps– l'actitud lògica i honorable és la resistència per tots els mitjans. El patriota evita contribuir a les despeses que causa el poder opressor i l'ha de defraudar en tots els aspectes: en el

polític, en el cultural i –evidentment– en l’econòmic. Això pot afeblir temporalment els serveis públics de la colònia i estimular la persecució general contra els insubmisos, però la divulgació d’aquesta conducta antiimperial té efectes demolidors: Gandhi filant i teixint roba com a desobediència a les lleis angleses. El poder, sorprès en el nucli del seu propòsit, promourà campanyes contra els evasors per defensar uns recursos que el fan fort i que justifiquen el seu domini. L’objectiu serà mantenir l’exacció, i no pas vetllar per una ciutadania a qui explota, humilia i escatima les inversions necessàries per garantir el seu benestar, actitud contrària a la que observa en els territoris considerats metropolitans.

Durant l’època que denominem contemporània, i que abasta les dues darreres centúries, tingué lloc el desenvolupament de la doctrina socialista exposada per Karl Marx, jueu alemany, que seria aplicada a partir de la revolució d’octubre de 1917 per un grup de dirigents comunistes majoritàriament jueus també, entre ells: Lenin, Trotski, Zinovief, Kamenef, Bukharin, Uritsky, Sverdlof, Fayerman, Litvinof, Kaganovich i Stalin, que van fer del pensament econòmic marxista quelcom semblant a la Torà jueva o als Evangelis cristians: la guia de la veritat eterna. En total, procedien de famílies jueves setze dels dinou “comissaris del poble” del primer govern comunista de Moscou. Del mig centenar llarg d’alts càrrecs nomenats per dirigir el nou estat durant els primers anys, vuit de cada deu eren jueus. Tot i l’internacionalisme que triomfava durant aquells anys entre la intel·lectualitat jueva, es va desenvolupar paral·lelament el *sionisme*, moviment nacionalista preconitzat per Theodor Herzl procliu a l’establiment d’un estat hebreu als territoris de l’antic regne d’Israel que formaven llavors la colònia turca de Palestina. Era la reacció contra l’antisemitisme recurrent en algunes nacions europees (l’enemic inte-

rior en temps de crisi), i que buscava poder crear una pàtria física per als jueus del món, i compensar els freqüents exilis a què els obligaven els conflictes amb les nacions on habitaven en simbiosi (com als regnes del comte de Barcelona fins a la seva expulsió el 1492, una de les primeres decisions polítiques de la monarquia hispànica), dins les quals acostumaven a servir la identitat religiosa i genealògica. La tendència sionista, però, no superà encara la internacionalista, ni la vocació global que molts jueus van desenvolupar a partir del pensament idealista i totalitzador de Marx (derivat del materialisme dialèctic del seu mestre Hegel). Universalisme, fisicisme i lideratge carismàtic: mesianisme: marxisme-leninisme.

Quan les violències i aberracions dels revolucionaris soviètics van fer-se evidents entre els intel·lectuals europeus i nordamericans de mitjans segle XX, es refredaren molt els ànims dels comunistes occidentals, que van apostar llavors per una col·laboració amb el capitalisme liberal i el seu sistema polític –la democràcia parlamentària– molt desacreditats arran de la Gran Guerra, però revitalitzats com el mal menor després de la derrota del nazisme. El pensament d'esquerres, però, mirà de mantenir vigent el valor d'una part del llegat marxista i, sobre tot, algunes línies generals d'actuació política i cultural. Els principals intel·lectuals occidentals, els més divulgats pels canals de circulació d'idees, bàsicament editorials, universitats i mitjans massius de comunicació unidireccional, no han gosat anar més lluny dels postulats socialdemocràtics defensats també per dos jueus alemanys: Lassalle en temps de Bismarck i posteriorment Bernstein a la Segona Internacional. Però quant a l'organització política mundial han continuat defensant un Leviatan planetari, tot disparant en tota ocasió contra la realitat del món: l'existència de nacions amb estat, de

nacions que malden per tenir-ne un i, tanmateix, la necessitat de mantenir relacions amb la resta del món, però sense sotmetre la sobirania a entitats superiors: la lliure política exterior en benefici dels propis.

George Mosse (*La nacionalització de les masses*, 1975), Ernest Gellner (*Nacions y nacionalisme*, 1983) i Eric Hobsbawm (*Nacions i nacionalisme*, 1990) són les mostres més destacables d'aquesta mena de pensadors, tots ells molt centrats en la generalització, molt poc en les ramificacions de les anàlisis i gens en comprovar com les seves regles contemplen multitud d'excepcions quan es tracta del nacionalisme, que és tan comunitari o tan singularitzable com l'individu humà. Tot allò format per persones ultrapassa les uniformitzacions. Tots tres van ser professors procedents de famílies jueves acomodades que patiren d'una forma o altra els avatars dels anys trenta a Europa. Mosse es va escarrassar a explicar l'auge dels nacionalismes decimonònics com a fenòmens del tot nous que havien de formar religions laiques a partir de l'exaltació mística dels valors nacionals i de tots els seus elements visibles i immaterials. Tots tres historiadors van tractar el nacionalisme a partir de les seves deformitats imperialistes i totalitàries, però van deixar al marge –per falta d'encaix teòric– la lluita per la supervivència de nacions mitjanes i menudes entre les grans foguerades d'extermini contemporànies, nacions, estats que són avui els millors exemples d'adaptació, de benvolença, d'endurança i de convivència.

Les noves litúrgies havien nascut arran del culte a la raó durant la Revolució Francesa, una facultat mental –la capacitat de raonar– capaç de bastir justificacions empíriques i lògiques a qualsevol projecte humà. L'autor discutia que el fet nacional “lloable”, sobretot la pròpia llengua i el desig d'inde-

pendència, siguin tan antics com l'home, i que en tot cas el nacionalisme estava servint de nou nexa d'unió a uns grups per a qui la cohesió de l'antic règim ja no aplegava prou. En poc temps el factor d'interès i d'unió seria la vida urbana industrial amb els seus motius racionals i motors científics, i amb noves religions basades en la tecnociència, en la mitologia esportiva (sempre "local-nacional") i en la fe en una prosperitat sense límits. L'internacionalisme comunista elaborat a l'URSS i a l'est d'Europa a partir de la violència revolucionària i de la Segona Guerra Mundial es trobava ja en una crisi aguda durant els anys vuitanta precisament perquè molts pobles tenien la percepció de formar part d'un nou imperi rus i prou, la desintegració del qual començà amb la caiguda del mur de Berlín el 1989 –símbol de la guerra freda i inici de la reunificació alemanya– i amb el desllorigament de la pròpia URSS, convertida en Confederació d'Estats Independents el 1991. L'1 de gener de 1993 la mateixa pàtria de Gellner va optar democràticament per la divisió en dues repúbliques independents: la txeca i l'eslovaca.

L'antinacionalisme d'aquests i altres intel·lectuals, hebreus i gentils, que han hagut de veure triomfar els objectius sionistes com a resultat de la tangibilitat històrica, es deu a la influència de l'idealisme hegel·lià filtrat per les hipòtesis marxistes que, sovint, sobrevalorava les seves previsions de futur, fetes a partir d'anàlisis parcials, de taxacions errònies de la realitat i de la història, projeccions de prejudicis i frustracions que han portat a la confecció de "frankesteins" polítics basats en la raó sense cor i sense esperit. A l'expansió de la "religió materialista" de les internacionals bastides per burgesos que utilitzen els obrers com a pretext de promoció politicosocial, cal sumar la commoció immensa del carnatge genocida dut a

terme pels nazis, que s'identificaven com a *nacionalistes* tant com a *socialistes*. Però ho eren? En el seu paroxisme infernal, el nacionalisme dels nazis era una part estafeta i deformada de la seva col·lecció de pretextos basats en l'odi i l'ànim de revenja covats a partir del Tractat de Versalles (1919). Què tenen a veure Hölderlin, Goethe, Beethoven, Nietzsche, i fins Bismarck, amb aquells industrials de l'extermini? Cal tenir present que el poble alemany també pagà un enorme tribut de sang en els desastres que provocà el nacionalsocialisme entre 1939 i 1945. I tinguem ben present quines van ser les excuses ideològiques: un nacionalisme que era en realitat imperialisme i un socialisme que pretenia l'expansió del seu model econòmic i social pel bé del poble.

El nacionalisme no és aliè als fills de Judea: els zelots, durant la invasió romana, van actuar com a fanàtics guardians de la llei, les tradicions i la independència. És innegable que la funció d'aplegar el grup i mirar per la seva prosperitat i llibertat es dona a la majoria de tribus, pobles, ordes o nacions humanes. I això no ha negat la tendència a la unió, a la interrelació i fins a la fusió. El cas del poble jueu ha tingut una dinàmica molt marcada a causa de la diàspora i els posteriors èxodes que el va escampar arreu del món antic. L'adaptabilitat de les famílies jueves sobre tot als medis urbans, gràcies a l'exercici d'oficis, al comerç i a les activitats financeres, és a dir, pràctiques no lligades necessàriament amb la possessió i treball de terres i ramats (activitats primàries més pròpies de colons europeus), conferien a aquesta població un caire més cosmopolita, alhora que il·lustrat, per la importància que concedeix a la formació intel·lectual i professional dels joves, per la qual cosa el seu focus d'interès té un abast internacional. Quan arriben els conflictes interestatals i s'exacerben els sentiments naciona-

listes per cohesionar fortament uns països en col·lisió, el jueu pot ser vist com un element aliè precisament per la seva multinacionalitat cultural en xarxa gairebé ubiqua, però servant sovint la religió, la llengua, l'antiga filiació o, al menys, el caràcter nacional. La seva relació amb el comú-global-capital pot xocar amb la nació-singular-terra/indústria quan aquesta entra en estat de defensa.

El nacionalisme té molt a veure amb l'amor a la terra, que ve del treball i de la continuïtat generacional. Nació, nacionalitat i nacionalisme són parts de la personalitat i de la psicologia humanes, que es poden fer servir per afirmar, per crear vincles d'identificació i afecte, o per agredir quan aquesta cosmovisió es veu amenaçada. No depèn del concepte, sinó de com es faci servir, com totes les idees i actituds. A més, fins els negadors de les nacions pertanyen a un àmbit cultural o a més d'un, mai a tots: és impossible. Tots som ciutadans del món, geològicament parlant, però la geografia humana a què ens podem adaptar sempre és concreta i local.

Una nació és tant una entitat orgànica, complexa i diferenciada, producte del devenir històric, com el resultat de la voluntat dels homes en mantenir-la operativa: una feina col·lectiva. Però aquesta volença val poc si no hi ha una realitat cultural vinculant que relligui. Les migracions massives i/o els dominis perllongats de poders exteriors sobre una nació sotmesa poden distorsionar, aturar i vulgaritzar realitats culturals ben vives a nivell popular, però perfectament marginades dels estrats políticoeconòmics superiors que generen identitat amb el poder i interacció amb la resta del món. Una nació pot quedar *getitzada* en sí mateixa i ser, tan sols, part del pinto-resquisme d'una entitat superior, l'estatal-imperi.

La lliure existència –dins l'Estat Mundial– d'aquestes illes autònomes fóra una forma de diversificació biològica, per experimentar models diferencials a partir dels quals corregir i millorar la tendència monòtona de les grans aglomeracions humanes i el seu perill de col·lapse septicèmic a causa de crisis sistèmiques i de la previsible decadència d'una cultura massiva massa empobridora i desmoralitzadora, on el terrorisme apareix com a infecció o metàstasi autoinduïda. Aquestes situacions causades per la uniformització política i cultural forçada, sense capacitat de readaptació, sovint creen grans tensions i friccions entre les nacions sense sobirania englobades en estructures plurinacionals. La violència dels dominadors pot provocar la reacció anticolonial com estratègia de supervivència de les nacions dominades, que lluiten per obtenir les eines necessàries de poder i el reconeixement com entitats diferenciades. La falta dels necessaris marges d'acció autònoma, al marge de la dinàmica estatal de què formen part, poden acabar provocant violència contra el poder quan aquest es percep com a conqueridor, dominador, colonitzador. Però aquest esclat de nacionalisme reivindicador pot ser tan sols un estadi passatger que queda superat quan la nació pot viure en pau, de forma assossegada, estable, sense haver de patir en excés per la seva existència.

Així, exèrcits clandestins, d'arrel popular, aprofiten l'organització natural dels clans familiars, del veïnatge, dels cercles íntims d'amistat, de relacions professionals i estudiantils per teixir una xarxa de complicitats i silenci a partir de les quals organitzar cops contra les forces considerades d'ocupació, tot creant una atmosfera de guerra a través de la propaganda armada. Aquesta estratègia de la violència, però, excusa la reacció repressiva del poder metropolità i pot empantane-

gar l'objectiu final de consciència i revolta general enmig d'un enfrontament molt llarg a base d'acció/represàlia i sant tornem-hi. La pròpia naturalesa de les accions de lluita armada, que sovint es cobren tributs de sang excessius o incomprensibles (si no accidentals), acaben posant al mateix nivell moral els guerrillers alliberadors i aquells que ocupen el país per raó de la seva força. La lluita degenera en una guerra de retrets i contrainformació per fer presentar el rival com el més bàrbar i necessitat de correcció. L'activista, a la presó, és tractat pel dominant com un cas de delinqüència comuna o problema psiquiàtric; el moviment nacional (sovint presentat en forma de revolució social) rebaixa els seus postulats davant una possible negociació per la llibertat del seus presos en un procés jurídic dirigit pel colonitzador, que no es presta a cap conversa global per a la resolució del conflicte polític originari (Terra Lliure, ETA, IRA, PKK, etc.).

A més, la identificació produïda per un nacionalisme natural, demofílic, inclusiu, sorgit de l'autodefensa de la singularitat, que no deixa d'estar obert a la incorporació de tot allò que l'enriqueixi a nivell moral i material, a partir d'una població polinuclear i concèntrica a qui es vol garantir la inclusió econòmica, educativa i social; contrapesant el classisme i les tendències totalitàries, on les oportunitats aprofitables poden situar cada ciutadà en el lloc i nivell que més li convingui. Feina que ha de procurar tant el respecte a l'especificitat del foraster com la lleialtat d'aquest a la nació acollidora i els seus trets culturals que són la mostra d'una adaptació que ara és desitjada per la voluntat forana.

Quan l'anarquista, imbuït d'alta consideració vers llur impol·lut paisatge ideològic, menysté els esforços d'alliberament nacional, s'oposa a forces (poques o moltes) humanes i



socials purament naturals. Sembla esperar pacientment la maduració de processos generals fantàstics, absoluts. Llavors esdevé el millor aliat de les forces d'opressió i treballa de franc en el manteniment del *statu quo*, allunyant amb la seva actitud tàcita qualsevol utopia, fins aquella que podria ser plausible en haver acostat el poder a la realitat de les agrupacions naturals com són les nacions humanes. Perquè el manteniment de la falsa lluita de classes i de la "gimnàstica revolucionària" (expressió del reusenc Joan García Oliver que avalava l'homicidi com esport) dins de societats sotmeses a un poder forani que se sobreposa i s'entretéixeix a l'ordre local és un fre al desenvolupament, una despesa d'energies i d'esforços que accentuen la dependència i la submissió de tot el poble. En aquestes condicions l'anarquisme (a diferència de l'anarquitat, com actitud exploradora) és pensament estàtic, estatofílic i involutiu, molt allunyat de la realitat diversa i convulsa dins la dinàmica dels cicles vitals concatenats, ordits per generacions successives en el trencadís de les nacions, llengües i trasbalsos que donen forma a la humanitat coneguda fins avui. L'anarquisme espanyol és un exemple clar, ahir i avui, de contrapunt al nacionalisme català, perquè comparteix un imaginari general amb l'imperialisme espanyol, fals nacionalisme d'arrel castellana. Falangistes i anarquistes espanyols compartiren molt més que els colors de la bandera: ambdós moviments van ser atïats des de Madrid per contrarestar la deriva nacionalista de la societat catalana.

Les principals línies de demarcació natural entre grups humans procedeixen de la parla: les llengües, els idiomes i les modalitats dialectals que els conformen (la llengua oficial és sempre una convenció administrativa). Els diversos conjunts semiòtics poden compartir significats en base a una font com-

una, però no sempre: la comunicació és funcional i la geografia física i humana en determina els trets característics. El científic i filòsof Ramon Turró a “L'ànima i la llengua” (*La Publicitat*, 7-X-1922), malgrat no haver estat mai decididament catalanista i sí franc-republicà, demostra que és essencial la relació humana a partir de la llengua, i que aquesta és la base de les diverses cultures del món. Els idiomes emmotllen el tarannà individual i col·lectiu a tots els nivells: des del poètic fins al laboral, l'educatiu i el ritual. Atacar la llengua prohibint-la, dividint-la, reduint-la, o marginant-la, significa trencar l'ànima d'un poble. És una de les principals estratègies dels colonitzadors, com es pot comprovar cada cop que l'afany imperialista ha provat d'assimilar territoris i poblacions alienes a partir de la superioritat militar, tecnològica i/o demogràfica.

La relació que establia Turró entre les persones i les llengües és fàcilment comprensible quan es fa l'esforç d'aprendre un idioma, i fins si se n'ha après més d'un en la infància: cada llengua pròpia obre en el subjecte espais de sons, de significants i significats, i fins de paisatges i vivències, ben diversos als habituals, amb una intensitat que transporta anímicament a llocs mentals relatius al llenguatge que els evoca. El món s'eixampla i s'estableix una comunicació intensa, en consonància amb la realitat humana diversa. Per al monolingüe –idiomàtic i mental– el coneixement sempre és monodimensional, i manté una actitud defensiva respecte a allò estrany.

Per raons de comoditat i domini, sempre ha existit una tendència a crear o adoptar un llenguatge universal; ha estat l'aspiració de totes les civilitzacions, fins de les més antigues. El català Sinibald de Mas i Sans (segurament nét o nebot de

Sinibald de Mas, navegant i impulsor de l'Escola Nàutica de la Junta de Comerç de Barcelona el 1769) i els iberistes del segle XIX havien pensat –però no desenvolupat– una llengua comuna com abans ho havia estat el llatí, com després es pretendria fer amb l'esperanto, i com ho és avui l'anglès a certs nivells planetaris. Publicà *La Ibérica: memoria sobre la conveniencia de la unión pacífica y legal de Portugal y España* (Lisboa, 1851), amb texts propis i de Víctor Balaguer i Josep de Letamendi, on defensà una federació ibèrica que respectés les minories nacionals. (També Francesc Pi i Margall argumentaria l'iberisme per la via republicana, i el 1931, la primera proclama de Francesc Macià a Barcelona fou per una Federació de Repúbliques Ibèriques). Sinibald de Mas preveia la creació d'un parlament europeu com a primer pas previ a un de mundial: els antecedents de la UE i de l'ONU. Allò que sembla obeir a lleis físiques és la resistència que desperta la imposició lingüística quan aquesta s'aplica de forma forçada, sense contraprestacions, seguint plans estratègics del poder per generar homogeneïtat entre el poble dominant i el dominat.

La capacitat de resistència del colonitzat és directament proporcional a la força i arrelament de la seva cultura, a una millor adaptació al medi i a la possibilitat de modernitzar-se sense importar necessàriament tots els elements: regenerant-se a partir de la tradició heretada. La cultura dominant provarà la doble tàctica de saturar els assimilats amb la seva producció, creant la necessitat de la llengua única i desprestigiant tot allò que prové dels models de vida autòctons. Davant d'això, l'anarquista (no pas l'anarca) propicia l'alienació a favor de la força conqueridora pensant, ingènuament, que en un futur podria disposar de la seva potència expansiva per convertir un gran nombre de persones i nacions a la seva fe redemptora:

la seva societat antiautoritària no seria més que un conjunt de peces afaïçonades per un poder que deixaria de donar cohesió, però impossible d'aglutinar sense l'acció d'idees-força, sense l'acceptació d'uns mínims de renúncia i de coerció per generar moviments comuns, a partir d'un cert grau d'uniformitat i de solidaritat, que sempre lesionaria algun nivell de llibertat individual, mental, moral o física.

Totes aquestes consideracions es refereixen al concepte de llibertat segons l'actitud defensiva o reactiva de l'àcrata en relació amb el poder, que pot arribar fins a la confrontació i, també, a l'autodestrucció, sota un foc purificador que deixa la terra cremada, erma, penitent. Paral·lelament, i en oposició, la llibertat pot entendre's com el motor moral de la revisió i reforma d'allò que ha esdevingut obsolet o opressor. Perquè el procés que ha format les societats occidentals també ha comportat tornes d'injustícia i renúncies a la potencialitat de l'individu a canvi de seguretat i de comoditats automàtiques (aigua corrent, fluït elèctric, mercats ben abastits, ensenyament públic estandaritzat) en una terra on és cada cop més difícil emboscar-se com aquells expatriats dels temps senyoriels, expel·lits als límits del món i, gairebé, del temps. Occident és un gran ejector d'autoodi, però és el destí preferent de tots els damnats de la Terra. L'individu bescanvia l'austera llibertat per una vida en societat segura, subvencionada, fossilitzada, on la majoria –absoluta o relativa– imposa i paga el preu d'un paradís ben terrenal.

Potser els paratges més acollidors per als amants de la llibertat –els liberals de ment– són els de les arts –oficials o sublims– i els de la religió, com univers d'expansió de l'esperit. En els processos de creació –que poden ser desoladors, extenuants– hi són donades llicències que mai no

s'atorguen en altres àmbits de l'acció humana. L'artista fins i tot pot transgredir els límits convencionals a través de la simbologia i del llenguatge propi, codificant significats als quals els seus contemporanis són incapaços de fer-ne l'autòpsia. La feina, fins si es tracta d'un encàrrec, pot ser tan oberta que permeti encabir-hi detalls on l'artista s'autoretrata sota els diferents tels que formen, en el primer cop d'ull, la visió general i neutra. Es tracta de missatges encriptats amb destí als iniciats que transiten més enllà del seu temps estricte.

El món de la religió, domini de l'esperit per excel·lència, també és, malgrat que pugui semblar una incongruència, el refugi ideal per a l'acràcia i el pensament d'alçada. A través de la tradició espiritual autòctona, persagreco-judeo-cristiana, el contacte freqüent amb la simbologia i el ritual estableix una relació especial entre l'Ésser i aquell que li dedica atenció. Conscient dels seus actes i obligacions, el pensador místic rep la llum i una regla de vida que el situa, voluntàriament, més enllà de l'autoritat cesària, sense més lleis que les inspirades a Moisès i en els consells morals dels savis. La comunicació entre correligionaris no permet veus imperatives ni coercions, sinó les raons del cor a través de la Paraula com a referència i eina adquirida durant la infància. El prevere ideal actua adaptant la seva ciència a cada persona i comunitat. Els requeriments bisbals li arriben, si de cas, a misses dites.

El coneixement de les coses del món no queda limitat més que per l'ètica consuetudinària, i l'estudi dels fenòmens esdevé una escala ascètica que no nega, sinó que explica, el contingut de la creació, de sentit impenetrable. El segle XIII fou potentíssim per al cristianisme català, afrontat amb el món musulmà a partir de la recuperació de Mallorca i València per

als romanogermànics cristians. Hi van sobresortir tres figures cabdals: Sant Raimon de Penyafort, Ramon Martí de Subirats i Ramon Llull. Les disputes teològiques i filosòfiques amb les comunitats jueves del Principat també van significar contactes teòrics (i fins violents) de gran transcendència (Disputa de Barcelona presidida per Jaume I el 1263 i Disputa de Tortosa 1413-1414). Potser inspirats pels escrits que ens hem rebut en deixa de Ramon Llull i del lul·lista Ramon Sibiuda, temps a venir dos pensadors catalans del segle XX van provar d'establir una progressió a través de la instrucció material i espiritual que tenia com a finalitat darrera l'autoconeixement invocat per Sòcrates. Es tracta d'Eugeni d'Ors i la seva teoria de l'àngel com a plenitud existencial i la *Hiparxiologia* de Francesc Pujols, filosofia sobre la "ciència de la existència". Esforços per mostrar-se *à la page* de l'existencialisme europeu i del positivisme comtià, científista, però amb pretensions teològiques. En el cas de Pujols, tafarrejant de modernitat, pretenia volar a més alçada que les lliçons captingudes i rigoroses divulgades durant més de dues dècades per Xavier Llorens i Barba (a qui la cultura catalana no ha retut mai justícia) a la Universitat de Barcelona, sense parar compte que la societat catalana s'havia beneficiat de l'ambient creat pels mestres de la Renaixença i el seu interès regenerat per les coses humanes i divines. Com passa sovint a Catalunya, la tongada posterior s'esforça a enterrar les realitzacions de la precedent, sense ser conscient que ella mateixa n'és filla: el catalanisme del XX, urbà, cosmopolita, científicotècnic, prové del catalanisme del XIX, rural, hispanodependent i espiritualista. El racionalisme místic d'Ors i de Pujols té el seu bressol en la relectura ampliada, una mica *snoob*, del catolicisme en què es van criar. I tanmateix ambdós van significar un impuls renovador per al pensament del seu país, esquinçat entre les novetats de la

comunitat internacional, més que discutibles, i el caire singular d'una filosofia feta d'adaptació al món real, tradicional, antiidealista, però endurable en els moments de resistència i propiciadora de les ocasionals embranzides emancipadores del darrer segle, a diferència de casos similars a Europa, on el pensament oficial, estatal, ha actuat centrípetament i ha ridiculitzat tota oposició a la funció esplanadora de la llengua i cultura dominants.



APOCALÍPTICS INTEGRABLES

Ningú no és al marge de la societat on viu per naixement o per adopció. No hi ha llops esteparis quan es fa servir un camí, una carretera, un telèfon, un servei de correus, la impremta o la radiodifusió, perquè això existeix gràcies a algú altre. Ningú que no produeixi el seu aliment queda exempt de dependència i de responsabilitat davant la resta. Perquè avui, menys que mai, no es dona la possibilitat d'esdevenir Robinson Crusoe. Tot ens aboca a la interconnexió. Vivim de ple la revolució de les comunicacions, cosa que no hauria d'implicar una connectivitat permanent i l'alienació de la necessitat de connectar amb el nostre propi interior. Molts, avui, s'autocondemnen a viure permanentment en xarxa, víctimes de la tarifa plana, i ja se'n descriuen patologies relacionades. La bidireccionalitat dels actuals mitjans informa més el ciutadà, però sovint no augmenta la seva capacitat crítica, no es discrimina allò que es rep ni hom incideix en el medi més que com a dada demoscòpica.

Malgrat les previsions funestes dels apocalíptics, la sofisticació tècnica no ens ha deshumanitzat, però la progressiva delegació de responsabilitats en el comú (com l'educació dels fills) fan del ciutadà un ésser cada dia més aviciat i feble, com el romà baix-imperial, a mercè de la força i la voluntat de cultures més simples, però més eficients.

Algú ha denominat *IV Reich* socialdemocràtic a l'aplicació de les mesures polítiques, econòmiques i socials de compensació dins les societats de la vella Europa estamental i burgesa posteriors a 1945. Els indubtables avantatges obtinguts quant a estabilitat social han creat, però una mentalitat tançada dins les doctrines del *solidarisme* subvencionat que, per altra banda, han refrenat la voluntat de superació personal, de sacrifici per al lliure establiment i per a l'aventura vital que enriqueix (*self made man*). Les classes populars, educades en l'amor a allò públic, al comú i en la vulgaritat igualitària, queden abocades al subdesenvolupament marcat per la cultura de masses i a la dependència salarial, no pas al guany, al repartiment més que no pas al mèrit i a la superació de metes. En aquesta societat de cotó fluix horroritza la caça d'animals salvatges, però no la cria industrial de bestiar condemnat a l'es-corxador.

La socialdemocràcia de partit –versió cuirassada del *Reich* socialdemocràtic– tendeix a la creació d'esglésies laiques on la idea social i la força democràtica esdevenen la religió que defensa els drets igualitaris anunciats i imposats a través de l'educació i la política. Drets que es tradueixen en béns i serveis col·lectius a l'abast de tothom, subsidis i tota mena d'ajuts, com si el ciutadà social-capitalista hagués arribat, efectivament, al final de la història, tot renunciant a l'èpica de l'ésser a canvi de la del tenir, considerant tan sols l'escala social, i no pas la de la superació personal.

El perill dels sistemes de cobertura social perfecta és que converteixen el ciutadà en un ens dependent: el soviètitza, en fa una cèl·lula gregària, més pendent de la queixa que de l'acció. Fins l'emprenedor adopta la via còmoda del subsidi, de l'ajut, del pressupost públic. Allà mateix mor l'èpica del

joc, de l'enginy, i l'adaptació es fa de forma artificial i burocràtica: la gran estructura es fa càrrec de garantir els beneficis, i el sistema es fa vulnerable en un garbuix de lleis, normes i privilegiats amb accés a la informació sensible, és a dir: corrupció. Societats com la catalana dels segles XIX i XX van superar la desatenció sistemàtica del poder polític central a base de centrar-se en optimitzar la gestió municipal i, sobre tot, en la creació de mútues obreres, cooperatives de producció, sindicats sorgits del gremialisme artesà i de les germandats agràries, caixes d'estalvi, escoles i ateneus que suplien el gran buit deixat pels poders públics en el camp de la instrucció pública fins ben entrada la darrera centúria. Avui aquesta solució no es considera ideal per a la generalització de la cultura, però fou la millor mostra de potència social autòctona, capaç de compensar les diferències naturals que causen els sistemes de propietat privada, i mostra de la capacitat de reacció d'una nació viva sense Estat propi, ans al contrari: amb un que hi ha actuat sempre fent més nosa que servei. Però els períodes en què ha gaudit ni que fos d'una minsa autoritat organitzativa (Mancomunitat, Generalitat republicana i postfranquista) ha demostrat la seva sobrada capacitat d'harmonització i creixement compensat entre empresaris i treballadors, així com la creació dels necessaris serveis socials bastits per a tal fi.

Tot i així, o per tot això, i com de retruc, alguns individus trien l'opció d'asilvestrar-se i deixen el camí col·lectiu per tal d'obrir les seves pròpies dreceres, després de fer-se un relat justificador o elaborant-lo a posteriori. La vida fora del gran corrent, o la que en transcorre paral·lelament, poques vegades és més feliç, però pot tenir instants de plenitud inimaginables per a aquells que mai no investiguen més enllà dels canals establerts. Queda a redós de les angoixes i psicosis

del viure convencional, però en genera de pròpies: manies, relats autoexculpatoris, falses edats d'or i una tendència a la relació conflictiva amb el comú, quan no una total dependència dels entumidors de la consciència. Per al presumpte alliberat, qualsevol crítica a la societat de qui se sent marginat o s'automargina és benvinguda. La vida es contempla com la pugna contínua del temps entre ell i els altres, i es tendeix a la mitificació d'un nihilisme gairebé místic.

En el cas de la rebel·lia compartida, quan aquesta ataca, per exemple, el dret de propietat, tot acaba derivant en altres formes de possessió i altres jerarquies i autoritats encarregades d'establir un control sobre les coses de forma més absoluta que no pas el sistema liberal: una teranyina destinada a evitar la propietat individual, l'acumulació i la lliure iniciativa per part dels particulars. Aquests sistemes, segons hem anat comprovant a finals del XX i inicis del XXI, tendeixen a declinar perquè no es demostren eficaços en la regulació de la vida natural de les persones que, malgrat les estipulacions forçades, deriven vers la llibertat i l'autolimitació per uns principis morals i ètics que no es poden dictar ni assumir en poc temps, per molt forta que es pretengui la impressió de la igualtat forçada sobre unes poques generacions.

L'arbitrarisme ideologicista de vocació totalitzadora, que no té en consideració la configuració real i complexa de l'home, objecte preferent dels seus estudis, menysté el coneixement acumulat durant segles i es mostra favorable a una modernitat que, si s'observa detalladament, no és més que metempsicosi de la tradició reescrita amb nous conceptes i noves interpretacions: literatura per al gaudi de la intel·lectualitat universitària sorgida de la Il·lustració i formada en el deler científic.

L'error de percepció de l'aspirant a la màxima llibertat individual, que només s'abasta en solitud autàrquica, rau en no considerar-se ell mateix part de l'organització local i general, una part activa si hom resideix a la zona occidental de la civilització mundial. Com les branques d'un arbre que en el seu afany de capturar la llum i l'aire s'oblidessin del tronc d'on van sorgir, i de les proporcions àuries que en determinen l'equilibri del conjunt. Sovint hi ha prou amb una variació de les circumstàncies familiars i econòmiques per poder aconseguir, del negador sistemàtic, la seva addicció a la cultura comuna, superant la tendència demolidora provocada per la impotència davant el tot, en no trobar la forma d'encaix, tot adquirint consciència del valor propi dins l'arquitectura humana del seu entorn. Un canvi físic, social o relacional poden posar-lo en comunicació amb les forces interiors acumulades: el guany aplegat en el procés de creixement que ha de ser retornat a través de la intervenció personal.

L'individu acaba per descobrir dins seu la immensitat de llibertat que posseeix: la capacitat de pensament i d'acció. I considera les limitacions que troba de pell enfora com les necessàries reticències del model religiós o de vida urbana: els peatges de la civilització. I, en tot cas, hi ha els frens que imposen les pròpies limitacions: no podem volar sense ales ni fer realitat absolutament tots els somnis, perquè aquests no pateixen les mancances conscients que ens imposen en la vigília. Un món, però, que pot ser influït, adaptat i transformat a base de treball i d'enginy. Reformable en interès de tots, on no cal adoptar les actituds radicals dels dinamiters enfollits i els seus projectes caducats d'utopies sense premonicions, presagis ni esperances més enllà de la raó mecànica. Cal conèixer primer l'home, aquest ésser tan imperfecte, però tan perfectible, i

aprofitar el tresor que ha acumulat durant generacions per poder millorar-ne la distribució, sense perjudicar el necessari creixement, cosa que solament es produeix, de forma efectiva, dotant de prou llibertat els factòtums que ho fan possible, segons l'experiència dels darrers segles. O esdevenint directament productors lliures, no dependents, en solitari o associats, perquè la riquesa dels pobles té molt a veure amb l'acció individual sense direccions externes innecessàries.

Una de les formes tradicionals de la llibertat, lucrativa per al conjunt social, és emprendre la creació de negocis (*necotium*, no-oci) en lliure concurrència allà on hi aflueix el públic i es pot produir, comprar i vendre sense més intromissió que les taxes *estipulades*: la lliure activitat aporta a l'emprenedor una visió de la seva societat i del món que contrasta amb la d'aquells habituats a la dependència i a la reivindicació, a defensar drets i a evitar ser "explotats", a viure del seu treball a benefici de l'enginy i el risc aliens, però sense imitar l'afany de coneixement de la realitat per poder-s'hi adaptar a còpia de feina, càlcul i previsió. La llibertat, doncs, demana inversions en la creació d'unes condicions econòmiques que en garanteixin la subsistència material, però també, encara més, l'aprenentatge continu i la superació de les barreres internes que dificulten posar en joc, per a la vida, el potencial que posseeix el nostre pensament i la nostra capacitat de trobar a l'existència un sentit més enllà de la realitat finita.



INTRUSIÓ [♂] / ESTIPULACIÓ [♀]

Tot i que l'especialització de la feina quotidiana entre homes i dones, al món occidental, tendeix a combinar-se respecte a allò que havia estat abans, encara es conserven en tots els nivells de la societat certs arquetips que responen a les característiques psicofísiques dels uns i de les altres. L'home dedicat al guany del sosteniment familiar a través de la força i la competència, i la dona abocada a la cura de la llar i l'espai immediat, de la descendència i a procurar els complements per cobrir les necessitats de l'economia familiar amb feines secundàries –però imprescindibles– no retribuïdes i amb poca consideració pública: poc celebrades, però bàsiques per a la higiene i el confort del grup, símptoma de degradació i abandonament quan ningú no les realitza.

En els temps d'industrialització, a més, elles han estat la mà d'obra preferent, però subalterna, a les fàbriques. Aquesta acceleració tecnològica possibilita la seva projecció a quotes de poder abans inaudites, si no es comptava amb una ascendència nobiliària. De la filosa a la universitat, ja no són estranyes les directores d'empreses ni les presidentes de govern: les societats modernes extreuen més profit de les capacitats femenines que, genèricament, creen civilització a través de la constància, la paciència i l'endurança. Mentre que l'home treu les seves aptituds de la força, la potència i la fermesa, tot forjant cultura comuna i articulant la nació.

L'estipulació social secular i potser la tendència natural a establir l'espai privat d'habitatge fan que en moltes cultures el costum es mantingui: l'home, guerrer engendrador, i la dona a la cura de la descendència, dels negocis domèstics i de la intracultura comuna. L'home, ocupador o invasor de l'espai necessari, formador del patrimoni, la *pàtria*, que permet la subsistència a partir de la caça, la ramaderia i la disponibilitat d'aigua, desenvolupant la tècnica militar d'organització, enquadrament de les forces (germans d'armes) i possibilitat d'expansió per necessitat demogràfica o geoestràtegica de la raça, del poble. La dona, recol·lectora, observadora i promotora dels processos vitals, segurament la descobridora de les primeres tècniques agrícoles, l'espero per satisfer necessitats de benestar dins la comunitat, la creadora de la *nació* a partir del claustre matern, que demana un temps, una calma i un procés per reeixir –a diferència de la llibertat seminal masculina, tendent a la novetat i a la difusió–, la primera mestra dels mots, dels valors, de la conducta i de la transmissió cultural, a peu sobre la terra que nodreix, la *màtria* dins la qual cal adaptar-se per obtenir els millors avantatges organitzant els treballs comuns que afecten l'ordre social, el sorgiment d'élits dirigents i sistemes perdurables en el temps: l'estipulació contínuament revisable, el costum, la llei. I les diferències que això causa, solament superables a través dels avantatges que proporciona l'enginy (noves funcions en l'art i el comerç), del mèrit militar o de l'emigració.

En la infraestructura de la majoria de societats l'ordre sorgeix per la necessitat de fixar normes de civilització, una condició de la forma de vida i treball femenins, autèntics motors econòmics i generadors de cultura (la llengua, les rondalles, les faules, les dites amb què transmet coneixements here-

tats), i es relativitzen les funcions guerrera, combativa i depredadora, netament masculines, que exerceixen la seva força d'intromissió en altres grups o nacions a través de la lluita i dels valors heroics. La sedentarització i l'escreix produït per la revolució neolítica implica la necessitat del control de la terra i els negocis com a mitjans de producció i riquesa, i de fixar una línia de descendència legítima per mantenir el sistema: el matrimoni estableix el vincle entre aquesta prole i el patrimoni a partir d'una procedència comuna: la mare i el pare. Genètica i dret en favor de la vinculació consanguínia, i la possibilitat de subsistència i proliferació: l'origen de les nacions i civilitzacions que han arribat fins als nostres dies.

El cristianisme manté la figura femenina, present en els cultes primitius, en el centre de la veneració cristiana a través de la figura de Maria, la mare de Jesús –la Mare de Déu– per influència de les cultures grega i egípcia, i el dogma de la seva concepció virginal a partir del Concili d'Efes (431), que també establia la doble personalitat de Crist, divina i humana. En relació inversa, el paper de la dona en la religió jueva, precedent, i islàmica, subsegüent, es mantenia en un nivell secundari. Com més es desenvolupava el món urbà, en el trànsit del romànic al gòtic, més importància rebia la figura de Maria, imatge de la puresa i de mare on emmirallar els millors sentiments de consol i de transcendència, i bressol de la naturalesa humana de Jesús.

Malgrat que aquesta vinculació amb el passat des de la prehistòria fins avui sembli del tot lògica, hi ha autors que no ho consideren així (E. Gellner: *Nacions i nacionalisme*) perquè es fonamenten en una contemporaneïtat a ultrança que explica tot allò que afecta l'home actual des de la perspectiva de la revolució francesa i de la filosofia materialista, desdenyant

qualsevol altre motor de la conducta humana i dels seus moviments massius, analitzant de forma deductiva les causes a partir dels efectes i sense saber apreciar com la finor i la penetració prèvia a la demostració insuflen l'ànim i el coneixement intuïtiu a l'esperit de l'home singular i també al de la persona corrent, tot creant la identificació racial i cordial que engalza individus, grups, nacions i comunitats grans.

De fet, en l'era més recent aquells canvis econòmics i d'élits que estudia la historiografia homologada no van variar més que en les formes de producció, la sobreabundància de gèneres i en la classificació social dels nous senyors i els nous dependents. L'existència de grups humans diferenciats culturalment i per la seva capacitat de proliferació es mantenia. I també els conflictes suscitats contínuament entre nacions grans –expansives– i petites –defensives o assimilables–, tot dictant pàgines noves a la història de la humanitat. Obviar els períodes passats on es gestà la modernitat porta a la teorització fragmentària, sense fonament, malgrat l'aparell científic de què es vol dotar aquestes conclusions parcials. No es pot, per exemple, tractar sobre el parlamentarisme al món sense citar el cas català i les noves societats basades en el comerç que acabaran estructurant els estats moderns precapitalistes (Catalunya, Portugal, Anglaterra) d'una banda, i els que practicaren la depredació improductiva, sempre en fallida i retracció (Espanya); ni s'hauria d'aplicar la mateixa definició de nacionalisme a Noruega i a l'Índia, a Alemanya i a Escòcia. Aquí, els prejudicis d'escola deformen fins a la distorsió la realitat d'un objecte que varia contínuament des que hi ha humanitat, i que les vel·leïtats idealistes voldrien fixar, simplificar i anihilar, tot i que la varietat cultural i nacional, i la seva repercussió política –i bèl·lica–, són motors d'evolució i, sovint, de superació.

La funció de l'home en les societats agràries és molt important quan cal talar boscos i garrigues per fer camps, per la força física i el maneig del bestiar que demana l'esforç d'arrabassar les soques, desplaçar pedres i, després, fer anar l'arada. Però com passa en l'imaginari col·lectiu de la revolució industrial, hom té més present la figura de l'obrer que no pas la de l'obrero, imprescindible, com la mainada, en les feines destinades a filar i també en els telers automàtics. Coneixem alguns personatges destacats en les lluites per a la millora de condicions dels obrers industrials, però la massa que engegava o podia aturar els processos fabrils era formada majoritàriament per dones. I elles i les seves llars van ser les principals beneficiades dels avenços obtinguts als països industrials. Un cop més, l'acord, la negociació i l'estipulació tenien una faç femenina. Altrament, els intents de girar cap per avall el sistema socioeconòmic venien de la mà d'homes decidits, ferrenys, armats de dialèctica hegeliana prou infal·lible sobre el paper i amb barbes més o menys venerables. I és el cas que les civilitzacions que menys valoren la funció i mentalitat de les dones són les que més triguen a superar els problemes d'esclerosi que les mantenen en el subdesenvolupament tecnològic i social, les que avui han d'enviar els seus habitants a l'emigració per tal d'equilibrar llurs balances comercials. El fenomen migratori acostuma a ser l'efecte directe de conflictes econòmics o bèl·lics: reflecteix el fracàs de la societat d'origen per la seva incapacitat d'autoregulació, d'adaptació cultural als nous fenòmens que l'afecten i de repensar nous marcs polítics de relació entre les elits tradicionals i les emergents.

Els grans replantejaments de la humanitat han estat sempre simples canvis de minories rectores a través de la in-

trusió adrenalínica de *sans coulottes*, guàrdies rojos, camises negres, blaves, terroses o grups “d’incontrolats”. Això no obeix tant a nous paradigmes audaços per fer canviar el món sinó a la satisfacció de l’instint de domini: la conquesta del poder. Per a qui? per a uns nous “repartidors”, per als nous directors dels programes de producció, armats d’una nova terminologia amb què atiar les masses i fer córrer la part de l’antiga jerarquia incapaç d’adaptar-se a un nou escenari que, en realitat, representa sempre la mateixa obra.

No hi ha savis de vint anys, ni civilitzacions que durin eternament –com demostraven els càlculs del nostre originàlíssim farmacèutic i cliòmetra Alexandre Deulofeu: *La matemàtica de la història*, 1951–, ni cap millora sense copiar els avenços dels veïns. Individualment, tot el que pensem que sabem ens ve de fora, i molt poques persones aconsegueixen incrementar el coneixement comú veritable. Potser tan sols alguna de les que es dediquen a l’estudi amb constància en els diferents àmbits del saber teòric i pràctic. La pròpia estructuració del coneixement dóna idea de la necessitat d’ordre i rigor, no naixem amb ciència infusa. Certament, una ment intuïtiva i amb gran capacitat de retenció i anàlisi pot fer bones aportacions en algun terreny concret, però els savis acostumen a ser avis: el moment de màxima síntesi arriba a coincidir amb l’inici de la decrepitud, quan el nombre de preocupacions vitals va davallant cap als nivells més bàsics. Els nostres sistemes escolars necessàriament homogenis –o no?– permeten una acceleració del temps en l’adquisició de coneixements, i es valora sobre tot això: la disponibilitat de grans recursos humans formats en una cultura comuna, on la principal funció és obtenir treballadors especialitzats i receptors –no emissors– del coneixement aplegat pels especialistes en fabricar continguts. El resultat és

que molts llicenciats o graduats universitaris aviat deixen d'interessar-se pel progrés de la seva ciència, o per adquirir la part de continguts de les matèries que no van passar per les seves aules i exàmens.

La majoria d'universitaris que surten de les facultats s'enfronten a una nova carrera: la de la subsistència, la lluita per la vida. La teoria assimilada queda a un costat perquè el món real és davant d'ells, es troben molt sovint sense una formació per a la llibertat, però tenen les necessitats d'un jove que entra en la tercera dècada de la seva vida i per a qui tot és hostil, agressiu, sense un lloc a recer, si no és que el recolzament familiar pot evitar-li aquesta angoixa. Si la incertitud i la manca d'oportunitats encega les seves esperances, si no se l'ha ensinistrat a detectar les oportunitats, a fer ús de la seva llibertat d'acció, a adreçar els seus afanys cap a algun esforç que li pugui retre beneficis, perquè la vida d'un jove és plena de necessitats, llavors el seu cervell esdevé terra adobada per a la crítica parcial, sectària, revolucionable, perquè l'imperatiu de procurar-se el nodriment i la tensió de veure's sota la tutela paterna no ha de ser més que font de conflictes externs, però sobre tot, interns. I tot es va sublimant, adaptant, traduint i interpretant en funció de les diverses doctrines de redempció global, nihilistes o economicistes. I com més temps passi pensant-se fora de l'engranatge, més difícil serà aprofitar la seva energia i coneixement per seguir reformant i apedaçant un sistema que envegen aquells que no el tenen, mentre que aquells que en gaudeixen no paren de rumiar com aconseguir un nou repartiment, un nou ordre, pensant molt més en el desig de capgirar que no pas en proposar millores factibles més enllà de la comoditat d'una vida subvencionada i una actitud sistemàticament rondinaire.



MODERNISME I NOUCENTISME

L'origen de la nacionalitat catalana, si ens referim a la geografia i la història que ha anat afaïçonant el seu passat llunyà, ens reportaria als principals pobles ibèrics de la zona (ilergetes, ilercavons, indiketes, laietans, cossetans, ausetans, etc) i a les posteriors invasions de grecs, fenicis (cartaginesos) i romans. Aquests darrers fundaren la principal ciutat romana en territori hispà, Tàrraco, com a capital de la província Tarraconensis. La dislocació de l'Imperi romà deixà aquesta província i la Septimània (futures Occitània i Provença) en mans dels visigots, poble de guerrers germànics altament romanitzats. Aquests guerrers, com tots els pobles que aspirin a mantenir el seu poder independent, formaven una elit a partir dels caps de les diferents tribus, que es prestaven mutu suport militar i es respectaven la distribució territorial. Asseguraven la pau i la relativa llibertat dels cavallers-terratinents mitjançant el poder (nobles, església i monarca) que van fer hereditari per evitar els crims polítics i van acabar per unificar-se religiosament (abjuració de l'arrianisme) i jurídicament (*Liber Iudiciorum*).

Amb la invasió musulmana el poder visigot peninsular, que mai va ser molt estable, es va esmicolar i molts nobles s'adaptaren al nou poder sarraí. Tan sols al Pirineu català es va poder mantenir un poder local liderat per visigots (primers comtes catalans), amb ajut dels francs (Carlemany) que animà la idea de reconquesta per discutir la legitimitat del domini

recentment instituït per invasió. El principal argument, però, era el religiós: cristians i musulmans difícilment han pogut coexistir en un mateix territori. Tanmateix, el Principat de Catalunya i la Corona aragonesa cenyida pel comte de Barcelona va ser un exemple de convivència prou pacífica i ben profitosa entre cristians, jueus i musulmans fins que els pogroms de 1391 i l'expulsió dels hebreus decretada el 1492 va desballestar la societat catalana originària, un model de convivència i d'encadellat entre els diferent braços (parlamentarisme, gremis, confraries, ordes) que després han seguit els principals estats del món malgrat els períodes d'absolutisme (XVI-XVIII) i les dictadures amb tendències totalitàries del segle XX.

El procés d'articulació i de justificació del poder interior dels grans estats s'accelerà d'ençà el segle XV amb la consolidació de les principals monarquies europees i la posterior tendència centralitzadora durant el XVIII i el XIX. Aquestes transformacions van triturar Catalunya políticament entre els seus veïns castellans i francesos. Els catalans van quedar sense exèrcit propi i progressivament especialitzats en el comerç i les arts, però van lluitar tan ardidament com sempre quan va convenir a la defensa dels seus interessos (Ferran Soldevila: *Els catalans i l'esperit bel·licós*, 1966). El retruc de la revolució francesa portà un nou model de societat basat en la substitució de l'aristocràcia per la burgesia dels negocis, en el canvi de l'economia agrària tradicional pel model urbà industrial, i pel materialisme científic com a relleu al pensament catòlic escolàstic i espiritualitzant. Però el que més trasbalsà la geografia política del vell continent van ser els vents revolucionaris de la burgesia nacionalista: de tramuntana a migjorn i de ponent a llevant.

Les possibilitats d'unes administracions cada cop més potents i estructurades superaven les estipulacions socials mil·lenàries procedents de les lluites medievals que havien esbossat el mapa europeu. La vida moderna generava més riquesa en unes ciutats creixents, cada cop més i més poblades, on el treball fabril era l'origen de les noves fortunes, però també de més necessitats de conjunt, més infraestructures, més capacitat militar, més demanda de serveis i més voracitat dels pressupostos públics. La Terra, com hem comentat anteriorment, s'anava enxiquint i el domini de l'home, a través dels estats, esdevenia inexorable: cap racó del planeta quedava fora del seu camp d'interès, ni cap recurs ni activitat potencialment lucrativa.

És en aquest context que apareixen les crítiques al predomini de les administracions del comú, a les seves lleis i a les seves contribucions forçades. El 1854 Henry David Thoreau publicà *Walden o la vida als boscos*, on defensava la necessitat de la desobediència civil per evitar els abusos i les intromissions de la societat organitzada sobre l'individu –un individu que es configura en positiu, però que pot virar a la versió en negatiu de la seva mateixa societat–. En molts aspectes filosòfics i sociològics, Thoreau avançava problemes que es planteja avui dia la societat d'arrel occidental: l'ecologia, la consideració sobre el creixement desmesurat, la limitació del poder públic i el respecte a la llibertat individual. Ell, Ralph Waldo Emerson i Walt Whitman van ser els principals artífexs estatunidencs del pensament transcendentalista, que explicava el coneixement científic i la realitat del món en relació amb la capacitat humana d'intuir l'ordre global de la naturalesa-cosmos, fent una interpretació racional de la divinitat.

El segle, que culminava amb la lògica positivista, semblava descartar aquestes conciliacions entre esperit i matèria, com les que aquí va assajar Francesc Xavier Llorens i Barba, divulgador, a més, dels conceptes herderians de nació, Estat i esperit popular (1855) en relació amb les grans transformacions que els nacionalismes operaven a Europa. Les corts espanyoles van criticar la restauració dels Jocs Florals el 1859, pas que inaugurava el període de la Renaixença com a moviment de recuperació cultural de l'àmbit català. Mentrestant, continuava l'apogeu científic sobre les bases de la metodologia materialista inspirada pel positivisme, basada en l'experimentació de processos al laboratori i l'observació del funcionament dels fenòmens naturals (els nostres millors exemples, els treballs de Ramon Turró i Darder i del Dr. Jaume Ferran i Clua).

La dicotomia –però necessàriament relligada– entre la llibertat que exigeix la nova classe dominant i el poder polític estatal, creixent, a qui cal una població prou instruïda per a les feines d'administració, amb recursos humans disponibles per a les armes i a punt d'esdevenir el gran dispensador de serveis socials, crearà una cultura pròpia entre les elits que havien de trencar amb les formes de l'antiga tradició –o, com vol la historiografia marxistòfila, *l'ancien régime*– i forjarà una cultura relacionada amb l'home modern, les seves necessitats i el relat on s'hi pugui trobar reflectit. Si pot ser, ben lluny de l'arcaisme de patró absolutista imposat pel poder central (cas de Catalunya) i afaïçonador, en canvi, d'una imatge pròpia, urbana i magníficent, de cara a una Europa en procés de vessament per tot el planeta. El protomodernisme català cerca, fins i tot, glòria en les campanyes africanes, on s'encimbellà el general reusenc Joan Prim, i en les successives expedicions



cubanes d'on, a banda de la derrota, es repatrien capitals d'*indianos* al compàs de les *havaneres*, forma sonora que ha arrelat a la musicologia popular del país. Historiadors com els germans Bofarull, Víctor Balaguer Antoni Rubió i Antoni Aulèstia expliquen als catalans qui són i qui han estat amb la intenció de crear un esperit popular interclassista –sobre qui Llorens i Barba feia parar esment– en uns temps d'eclosió romàntica a Europa, en què la cultura esdevé un important instrument de cohesió interna per a les nacions. També per les que es volen mantenir unides davant la forçada uniformització endegada pels grans Estats des dels temps absolutistes del XVIII.

El Romanticisme ha estat considerat com els dolors de part de les cultures emergents (burgeses, nacionalistes i fins socialistes) a Occident; tant més impetuós i perllongat en el temps com insatisfetes s'han vist les seves aspiracions a crear espais per a la seva ecologia cultural, econòmica, social i política. El sentiment i els valors individuals, originals, per davant de la raó, la universalitat i les convencions il·lustrades, però partint dels seus mateixos postulats clàssics. Així, triomfa la visió plural de l'ànima europea divulgada per Johann Gottfried von Herder a partir del *volksgeist* o esperit del poble d'on brollen les deus de les nacions europees que havien arribat al segle XIX.

Així, amb una actitud totalment oberta i plena de llibertat d'esperit, el Modernisme català manté importants vincles amb les formes genuïnes i racials de l'art precedent, del romànic i del gòtic. Però el Modernisme no cercà una unitat estilística d'escola, fa de cada obra, de cada edifici, un element singular, inspirat més en la morfologia natural que no pas per línies acadèmiques homologades: un art alhora historicista i

original, sorprenent i nou, cosa que aprecien avui dia milers de visitants d'arreu del món atrets per aquesta llibertat de línies i de volums. Es pot establir una analogia conceptual entre la *civilització* que significà per a la majoria de pobles mediterranis la *llatinització*, i també entre la *germanització* i la *nacionalització* singular en crear-se una simbiosi entre el poble subjacent i la nova elit dominadora. De fet, totes les actuals nacions europees procedeixen d'aquella forja medieval. Noucentisme és a classicisme, culturalment parlant allò que modernisme és a renovació goticista. O bé grecollatinisme versus visigotisme, en el nostre cas.

L'element individual i la forma d'elaboració, en mans d'artesans de diferents gremis, apel·la al treball tradicional dels tallers en contraposició amb els procediments de la nova era industrial. La generació modernista es beneficia del coneixement del seu moment, l'adopta, l'adapta i deixa la seva empremta sobre la manera de fer les coses de sempre en un món que tendeix no vers la llibertat de creació i de pensament, reforçat per l'expansió dels estudis de tota mena i d'una vida més còmoda, sinó cap a l'estructuració total de les societats, de les economies i, de retruc imprescindible, cap a una cultura de masses i la uniformització –o, al menys, l'enquadrament– del pensament a través dels mitjans de comunicació. Tanmateix, el naturalisme formal i l'entorn romàntic típic del modernisme ha creat una estètica molt apreciada a finals del segle XX pels corrents ecològics occidentals i del Japó, defensors d'una cultura molt propera a la naturalesa que vol perdurar malgrat la tecnocràcia i la hiperurbanització.

El Temple de la Sagrada Família i l'Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, a cada extrem de l'Avinguda Gaudí de Barcelona. L'esperit i el cos. Una de les cases de Déu més ex-

traordinàries de la cristiandat i el complex sanitari més avançat del seu temps, si més no quant a l'adequació de l'espai a la seva utilitat durant molts anys. L'un amb les seves representacions escultòriques de la història sagrada, l'altre amb ceràmiques i mosaics que expliquen la trajectòria de la institució sanitària medieval al llarg dels temps. Estètica i funció. La intenció de singularitat i la consciència de l'espai tot cobrint les necessitats col·lectives o particulars. Un art que no deixa indiferent, un motor social com ho va ser la Renaixença, de qui el Modernisme en fou el braç artístic. El revulsiu cultural d'una nació que es desvetlla, tot i que encara manté la seva xarxa neuronal, econòmica i política connectada amb Castella, a qui demana llibertat per poder seguir el tren europeu i mundial sense haver d'obtenir el vist-i-plau a cada pas. El Modernisme és un moment d'esclat de llibertat individual (on comença la infiltració de l'ideari anarquista en alguns rengles de la societat catalana), però també és l'expressió més genuïna del moment d'arrencada del catalanisme, quan la iniciativa cultural esdevé articulació política, amb totes les dificultats que suposava això per a una societat englobada en un estat d'arrel forana. El modernisme representat en la plàstica de Gaudí i en els versos de Verdaguer (ambdós deixebles del filòsof Llorens), a més, signifiquen un pas enorme més enllà del catolicisme tradicional que pocs van saber interpretar. Una manera de creure, gairebé lliurepensadora, on es comuniquen els coneixements materials i espirituals a cims que poques vegades abasta l'activitat humana.

El temps del XIX, pròsper però desigual, expansiu però desequilibrat, de grans individualitats, però d'urbs massificades i brutes, va donar pas a una nova centúria que aviat patiria el col·lapse del sistema capitalista regulat per parlaments

liberals. El xx alguns consideren que comença el 1914 amb la Primera Guerra Mundial. A casa nostra podem afirmar el mateix: amb la creació de la Mancomunitat de Catalunya, formada per tot l'espectre polític de partits (amb majoria de membres de la Lliga i republicans) i presidida pel seu gran artífex, Enric Prat de la Riba, disposat a crear, des de la migrada jurisdicció provincial, els instruments administratius necessaris per afavorir el creixement harmònic social i econòmic d'un territori molt descompensat, però amb un gran potencial. Un succedani d'Estat que rebé un suport intern gairebé unànime, perquè es tractava de posar la política al servei de tot el conjunt, i mirar de superar els esbiaixaments i avantatges que produïa l'expansió del sistema capitalista industrial. Giovanni Cattini ha analitzat a fons la labor del president, l'època i la visió dels seus estudis a *Prat de la Riba i la historiografia catalana* (2008).

El principal actiu de la Mancomunitat fou la col·laboració de les diverses famílies polítiques; el gran encert, l'atenció a les necessitats populars, culturals i sanitàries, i la mobilització dels diferents sectors socials a partir de la divulgació catalanista, però també de la integració d'altres sensibilitats polítiques, com el socialisme democràtic. En canvi, els republicans de Lerroux la van combatre, perquè hi veien un perill per a la unitat espanyola, i el moviment obrer aplegat sota l'hegemonia anarcosindicalista de la CNT considerava que el catalanisme era essencialment burgès, i es disposà a atacar-lo, com tot sistema basat en el parlamentarisme democràtic i la propietat privada. Així, uns i altres es van apressar a dificultar i a difamar, tant com calgués, l'acció de la nova institució catalana.

Mentre succeïa això, la cultura mirava de virar cap a horitzons no tan subjectius com els que havia mantingut durant les dècades de la Renaixença, molt centrada en la recuperació i divulgació dels elements més populars en la línia del nacionalisme germànic, tot forjant un imaginari nou basat en la tradició, però també en el classicisme llatí i europeu, en unes formes més sòbries i funcionals, en el paper rector de les noves elits intel·lectuals formades a la universitat, a l'estranger, i d'extracció majoritàriament mesocràtica. A la presa de consciència local, regional, havia de seguir una configuració de país moderna, homologable, en sintonia amb el nou segle, és a dir, Noucentista. Jordi Casassas engruna aquesta etapa a *La voluntat i la quimera. El noucentisme català entre la Renaixença i el marxisme* (2017). Les circumstàncies polítiques posteriors a 1939 crearien una relativa marginació del catalanisme davant el feixisme espanyol i el posterior marxisme internacionalista.

Catalunya, si havia de subsistir en un món d'estats-nació, havia d'obtenir les seves eines polítiques pròpies respecte a un estat que no sabia no ser centralista i pancastellà. El futur dels catalans s'havia de construir amb les mans lliures, amb llibertat per integrar-se unilateralment en un entorn general marcat pel nou patró del practicisme anglosaxó i el pragmatisme nordamericà, en la línia dels projectes del president estatunidenc Woodrow Wilson, que volia harmonitzar el món a través de negociacions a la Societat de Nacions, i ordenar-ne les relacions pel dret d'autodeterminació dels pobles. Però el cop d'estat de Primo de Rivera va estroncar el camí encetat. Tanmateix, l'impuls que significà la Mancomunitat va permetre que, durant la dècada següent, Catalunya recuperés el seu migrat autogovern i el millorés una mica amb l'Estatut

d'autonomia de 1932. Malgrat això, la pervivència i expansió dels dogmes llibertaris van restar força popular al govern català, i esdevingueren un factor d'afebliment i discòrdia durant la República i la guerra subsegüent.

Les generacions del Modernisme i del Noucentisme van significar, per al país, la presa de consciència col·lectiva sobre el domini sistemàtic d'un centre paralitzador. Era la conseqüència lògica d'haver exhumat la veritable filiació catalana a través dels estudis històrics i literaris (estimulats per Ramon Martí d'Eixalà), de posar en valor el pensament (Llorens i Barba el considerava fruit madur del desenvolupament cultural autòcton), i dels esforços per institucionalitzar una cultura de masses. Això permetia prendre les responsabilitats internes i externes de primera mà, com una nació més de l'Europa mediterrània, bressol de grans civilitzacions i imperis, però també de l'amor a la llibertat creadora, de la intuïció clarivident.

En el cas de València, antic regne de la Corona catalanoaragonesa, el deslliurament de la consciència nacional ha estat molt pobre a causa de la gran influència hispanocastellana sobre les seves elits. La falta d'un moviment cultural de potència similar a la Renaixença catalana, regit per la burgesia i captat per la classe subalterna, ha fet que el País Valencià hagi quedat sota l'òrbita madrilenya en les seves principals manifestacions polítiques, malgrat els laments i les anàlisis estructurals de Joan Fuster.

De forma pèrfida, un postfusterianisme furibundament estatista, funcional, s'entesta a fer passar per proespanyoles les característiques liberals d'una burgesia catalana acrescuda a contrapèl del poder polític, adaptada per obligació a les cir-

cumstàncies i encara prou animosa com per contribuir a la supervivència cultural del país i a l'estructuració política pròpia al marge de dependències hispàniques, ben al contrari del que ha passat amb bona part de l'esquerra. Tot i això, o precisament per això, la burgesia catalana, la gent de negocis, la principal creadora d'ocupació i avenç tecnològic fins avui dia, ha rebut duríssimes invectives per part de burgesos de la *gauche divine* (marxistes de casa bona) com Jordi Solé Tura (*Catalanisme i revolució burgesa*, 1967). La referència a la lluita de classes ha servit a molts d'ascensor social dins l'escalafó espanyol, alhora que ha entabanat i esgarriat altres processos nacionals de pobles no tan ferrenys com el català en la defensa del seu ésser contra l'imperialisme sibil·lí o violent de castellans i francesos.



LLIBERTAT EN UN MÓN OPULENT

Diu la Gran Enciclopèdia Catalana que *llibertat* és la “possibilitat de decidir per si mateix sobre la pròpia conducta i sobre el sentit o la configuració del propi ésser” i que ella “comporta alhora una capacitat d’elecció entre diverses alternatives i una facultat per transcendir aquelles determinacions que hom considera com a alienes, extrínseques i indegudes”. És clar, doncs, que mai no es donen aquestes condicions de forma completa en la vida de les persones, menys en condicions de vida social, i encara de forma més restringida en la vida urbana. Ja hem tractat sobre la solitud com la forma d’estat més favorable a la llibertat de decisió i d’acció. Tanmateix, i també ho hem apuntat, la llibertat no hauria de definir-se tan sols en funció de la capacitat de moviment o en relació amb una autoritat que limita i condiona. La llibertat individual es basa, per damunt de tot, en un estat anímic, o de l’esperit, sovint subjectiu, i en relació més amb el món interior de cadascú que no pas amb la realitat exterior que perceben els sentits. L’abast d’aquest món imaginat i la seva naturalesa depenen de la capacitat de cada individu per elaborar móns alternatius, però aquests també poden ser tenebrosos i exercir tirania sobre la consciència, i fins fer-li perdre el control. Llavors, la imaginació pot ser una fàbrica de projectes descabdel·lats i de monstres racionals que distorsionen l’apreciació del món real, tot projectant sobre ell la pulsio biològica sense els filtres morals adquirits en el procés de socialització infantil.

La solitud pot ser l'estat idoni de deslliurament, la manera d'alliberar-se del món i endinsar-se en la mística o en la mort. Cal coratge per alliberar-se.

La llibertat, en aquestes condicions, esdevé patologia, desordre. L'accepció d'aquesta paraula en el diccionari castellà fa un recull de significats que es refereixen a l'abús: "falta de subjecció i subordinació", "prerrogativa, privilegi, llicència", "contravenció desenfrenada de les lleis i els bons costums", "familiaritat abusiva", "franquesa, desembaràs". Fets a l'exercici del poder de la manera que sigui, però ben concentrat a les seves mans, els castellans han hagut de meditar molt sobre la força moral d'algunes paraules. Així, la llibertat sempre ha estat per a ells un perill, un detonant mental que pot posar en dubte el seu dret a exercir potestat –sempre obtinguda a través de la força–, o abocar a la revisió les estipulacions del poder establertes a partir d'Estats de dret procedents de violències prèvies. El llarg camí de l'Estat espanyol vers la consolidació del sistema democràtic com a regulador de les diferents opcions polítiques ha passat per un calvari de dictadures i guerres civils fins arribar a l'actualitat. Tot i així, el manteniment en el seu si de comunitats diferents de la castellana no ha estat mai resolt de forma satisfactòria.

El model autonòmic, que ja va fracassar durant la Segona República a causa de la duplicitat de competències i la ingerència del govern central en els afers catalans, ha estat copiat i ampliat en el pacte constitucional de 1978, creant regions autònomes artificials amb l'únic sentit de frenar les tendències centrífugues de les que han mantingut, al llarg del temps i dels avatars, una personalitat nacional pròpia. I malgrat que la inèrcia de la por i de la prudència ha permès la vigència d'un sistema falsament descentralitzat durant més de

trenta-cinc anys, els mateixos conflictes i desllorigaments entre el centre i les zones amb voluntat nacionalista diferent de l'oficial ha aguditzat la diacronia natural peninsular: l'evolució vers l'independentisme de tots els grups nacionalistes catalans i la llarga trajectòria de lluita armada per part del nacionalisme marxista al País Basc.

¿Té raó de ser mantenir moviments d'alliberament col·lectiu en un món que, en molts aspectes, tendeix a la unió? ¿És lògic defensar parcel·les de poder exclusiu en temps d'aplec global i planetari? Tot això ja comporta la creació de marcs d'estipulació col·lectiva que ens afecten a tots (es pot apreciar en l'arribada d'emigració d'altres continents i en la capacitat d'acció policial a través de les nostres connexions telemàtiques). De fet, de tractats i unions interestatals n'hi ha hagut sempre entre nacions veïnes i entre de més llunyanes, a mesura que l'economia i la geoestratègia s'han anat fent més i més àmplies. Acords internacionals destinats a regular les relacions per procurar prosperitat i elidir les "solucions" militars als problemes. En aquest sentit una nació que es pensa lliure sempre acaba per restringir la seva llibertat d'acció en benefici d'uns interessos comuns. Així van fer alguns catalans i aragonesos a Casp (1412), lliurant la seva Confederació a una dinastia castellana, o Portugal i la Corona hispana a Tordesillas (1494). Així es va fer a Utrecht (1713) entre anglesos, francesos, austríacs, holandesos, italians i castellans, amb el resultat de despullar els catalans –definitivament?– de les seves institucions i "privilegis" (drets constitucionals), extingits per la voracitat del poder castellà. El mateix, a escala mundial, però en sentit contrari (respectant els drets dels pobles a la seva independència) van promoure la Societat de Nacions i

l'Organització de Nacions Unides, sorgides després de les pitjors guerres que havia conegut el món.

En la defensa d'una societat planetària, d'un Estat Mundial que ja havia avançat Ernst Jünger durant els anys d'ocupació alemanya a París, es contemplen dos models: el liberal, que té en compte la realitat complexa i diversa de les societats humanes, i el marxista, que pretén unificar estructures i fomenta l'homogeneïtat ideològica per crear una fase superior d'evolució, tot aprofitant la unificació cultural potenciada per un món progressivament anglosaxonitzat i per administracions eficients, reticulars, cosa que restaria força a la creativitat i a l'adaptació natural. En aquesta línia, l'expressió cosmopolita de ser "un ciutadà del món" té més a veure amb l'actitud de l'executiu encorbatat en un aeroport internacional que no pas amb l'apreciació detallada de les diferents cultures humanes, que es vol menystenir per potenciar formes híbrides basades en la simplificació occidental materialista i superficial. Un internacionalisme amorf, invertebrat i artificial teixit amb apreciacions falses del món, divulgador de valors estèrils i reductors. La renúncia al propi ésser a canvi d'un estàndard induït. La cosmopolitització del saber general bàsic i el menyspreu de la riquesa abundant dels casos particulars. La fase final de la dictadura del funcionari o del capitalisme dels plans de desenvolupament exhaustius.

Dicotomia generalitzadora entre el *pobre* i el *ric*, la dreta i l'esquerra, on tot es pot comprar, vendre, classificar i negociar. Un món on els déus fugen esporuguits pel soroll dels reactors, dels coets, a la velocitat de la llum, on la matèria és constantment transformada en energia i apunts comptables. I on tota llibertat es relega a unes setmanes de vacances a la platja o acumulant cims de muntanya compulsivament, degudament abillats.



La llibertat, però, té una faç concreta en els països anomenats occidentals: és aquella que reconeixen les constitucions i que les inspira. Llibertat per fer i llibertat per obtenir. Sovint rau aquí el conflicte: quan els drets i llibertats assistencials passen per damunt del dret i llibertat d'emprendre activitats, amb l'estímul del benefici i de la possibilitat d'obtenir propietats en exclusiva. Moltes persones no tenen en compte aquesta llibertat d'acció, perquè segurament no han estat influïdes per mitjans socials dedicats a les activitats econòmiques empresarials. Així, molts fills d'assalariats contemplen el mateix horitzó que els seus progenitors, i no aspiren més que a trobar feina en empreses privades o com a funcionaris. Aquest angle tancat genera unes expectatives vitals reduïdes, a remolc de l'oferta de feina. En moments de crisi, irremissiblement miren cap a l'estat, proveïdor maternal, per exigir-li allò que les noves condicions no poden garantir. I es passa de ser un feliç lliureconsumidor a reclamar més atenció per part dels poders, més inversió en serveis, més ajuts. Es demana de l'Estat que faci el paper de Robin Hood, el bandoler anglès de ficció, reclamant més contribucions als "rics", que en condicions normals ja són els contribuents més importants. En un moment en què els "rics", a causa de la crisi, veuen alentida, també, la roda de la fortuna dels seus negocis.

Però quan es comprova que allò que funciona és el joc del mercat més que no pas esperar el manà de l'expenedora públiques, el treball i l'enginy per a emprendre supera les teories més brillants sobre com capgirar-ho tot. Certament, sense tenir les necessitats bàsiques cobertes és molt difícil sentir-se lliure i satisfet, però sense la necessària llibertat, l'economia tampoc funciona. I és ben sabut que una excessiva estipulació, reglamentació i tutela per part dels estats, resta eficàcia i capa-

ciat de creixement a qualsevol estructura econòmica. Davant la queixa continuada dels qui no tenen cap intenció de provar el sabor de la llibertat, quant a la seva activitat laboral i professional, fóra bo que, en algun moment de la vida, tinguessin l'ocasió de veure l'obra des de l'altre cantó de l'escenari. I ells mateixos podrien obtenir *l'antítesi* dels seus postulats dogmàtics.

El desenvolupament de tots els aspectes humans i socials en el països de política i economia liberals és més harmònic i permet reaccionar abans davant els conflictes, no genera explosions destructives (un cop superada l'etapa de guerres mundials) i tempera els impulsos revolucionaris per la ductilitat dels seus valors i caràcter. Tanmateix, el model no sempre es pot exportar, hi ha substrats culturals que poden suportar-lo (Japó, Sudàfrica, Israel), però en altres zones costa d'arrelar per la pervivència dels sistemes precedents (Iran, Rússia, Xina).

Al món actual, en els països on es practica el binomi liberal-social, a nivell individual cal acceptar i saber utilitzar les eines a l'abast per al desenvolupament personal i col·lectiu: la llibertat d'acció, amb les limitacions legals estipulades, que sovint miren d'evitar abusos i intrusions, i els avantatges dels drets que garanteix. Tanmateix, hi ha drets que consagren algunes constitucions, com el d'habitatge, que són difícils d'assegurar, i que poden quedar conculcats en èpoques de crisi o d'especulació desaforada. Això ho poden resoldre lleis que, d'altra banda, hauran de tenir en compte també els drets dels venedors. I cal considerar que l'especulació no és una activitat exclusiva d'inversors, perquè, com va passar a EEUU abans de la crisi de 1929, molts petits compradors inverteixen préstecs bancaris en bens immobles i títols dels mercats de

valors –contribuint a accentuar la inflació– a l’espera de poder-se’n lucrar en una futura operació de venda.

Sota la cobertura ideològica dels drets dels *pobres* també s’hi amaga gent que s’estima més rondinar i queixar-se que no pas posar en marxa el seu potencial intel·lectual i físic per tal de guanyar-se la vida sense haver de recórrer sistemàticament a la beneficència. L’actitud “llibertària”, molt sovint irresponsable en el pensament i en la despesa quan tot rutlla, pot esdevenir revolucionària, antisistema, anticapitalista i antipàtica quan canvia el ritme de l’economia i es frena la roda de la producció–consum. Tots vam conèixer compradors cofois, de gran abast i compulsió mentre va durar la inflada de la bombolla econòmica entre 2005 i 2010. Avui, aquest tipus social ha passat a engruixeix les files dels partits populistes de la “nova esquerra”, de discurs incendiari, arguments demagògics i esmenes a una totalitat que no sabrien canviar, i que es desinflen a mesura que el capitalisme local repara els elements malmesos durant la crisi. Es passa de la plenitud del viure sense gaire límits a desitjar una acceleració de la descomposició purament teatral –actitud sempre acompanyada d’ornaments, descosits i pentinats antropològics–, tot complicant la reconstrucció d’un sistema que havia donat plena satisfacció a la majoria, i que només es criticava retòricament. No hi ha cap sistema econòmic que sigui mecànicament perfecte perquè tots depenen de variables i incògnites contínues, i es basen, per damunt de tot, en l’enginy i la intel·ligència humana, que actua de forma més eficient si es donen condicions de llibertat suficients: l’Estat no inventa. Les crítiques a la totalitat retarden la rebrostada, perquè llasten psicològicament i moralment bona part de la població, i la confiança en l’entorn i en el futur és bàsica per estimular l’activitat humana.

Potser la millor definició de llibertat es dona en negatiu: és a dir, que es nota més quan no es té que no pas quan en pots gaudir, inconscientment. Actualment hi ha pocs conflictes derivats de la falta de llibertat en el nostre món occidental, tan ben abastit com abastament blasmat. I alguns dels que sorgeixen es deuen més a l'adaptació a les noves mentalitats que no pas a mancances flagrants i generalitzades. Alguns països pateixen restriccions i atur per, precisament, falta d'estipulació en el camp de l'economia, o per l'acció depredadora d'agents sense control. En aquests casos, l'Estat abandona la seva responsabilitat per desídia dels seus responsables o per l'acció corruptora dels delinqüents que l'infecten. Però hi ha un altre àmbit on la llibertat, a la mateixa Europa, es veu negada sistemàticament: el de les nacions sense estat, que no acaben de trobar el seu encaix en els estats de què formen part com a conseqüència de derrotes militars. Malgrat l'acció d'intel·lectuals com Antoni Rovira i Virgili des de les pàgines de *La Publicitat* després de la Primera Guerra Mundial a favor que la Societat de Nacions prengués en consideració el cas dels catalans (paral·lel al d'Irlanda, Israel i altres protoestats del moment), la política del president nordamericà Wilson no va abastar aquest cas a causa del gir aïllacionista aplicat en la política exterior pels seus successors. Durant les següents dècades solament l'art parlaria en favor de Catalunya: Gaudí i la Sagrada Família, Dalí i la seva impactant pintura surrealista, Pau Casals passejant el violoncel per salons i palaus...

L'Europa estable i pròspera que convé al món, i encara més tan a prop de les zones conflictives del món musulmà, té en aquest problema no resolt un focus de conflicte continu que es manté a costa de grans energies, del desgast de la població implicada, i que frena les possibilitats econòmiques, científiques

ques i culturals d'aquestes àrees d'especial rellevància. Acabada la funció rectora i depredadora a Amèrica, el regne espanyol ha perdut bona part de la força que li donava sentit. Durant les darreres dècades ha aconseguit mantenir el ritme (i el miratge) de la modernització gràcies a les subvencions, ajuts i inversions de la Unió Europea. Catalunya, amb moltes menys inversions estatals de les que li pertocquen, amb una administració autonòmica subfinançada, i amb un relatiu boicot espanyol als seus productes, ha sabut virar la tradicional dependència del migrat mercat hispànic vers l'exportació i la internacionalització, tant econòmica com cultural. En els darrers anys el catalanisme polític, prou influent durant el present període constitucional, ha pres definitivament la via independentista en demostrar-se impossible una evolució de l'autonomia cap a formes federals o confederals (model primigeni d'integració hispànica), a causa del recalitrant centralisme pancastellà. Aquest nou ambient polític ha despertat moltes consciències, tant individuals (el fet de ser català, i no una altra cosa) com col·lectives (no hi ha pas cap raó per impedir la llibertat de la nació catalana). Tot i així, els anys que porta l'acció popular en favor de la recuperació de la sobirania política (accelerada des de 2010) han transcorregut per vies pacífiques, cíviques i d'expressió democràtica (consulta del 9-XI-2014).

Certament, un cert nombre de catalans –no pas la majoria, segons les urnes– no comparteix aquest projecte, però la convivència entre totes dues opcions és exemplar. Tanmateix, els mitjans de comunicació, sobre tot la televisió, no concedeix equitativament l'atenció a totes dues parts: en el cas dels mitjans espanyols la campanya contínua és en contra de les aspiracions catalanistes. A falta d'unes regles de joc que, com en el

cas angloescocès, permetin el desenvolupament del procés amb noblesa i alçada de mires, el govern espanyol i tots els partits parlamentaris d'àmbit estatal fan front comú contra l'aspiració dels catalans, sense atendre raons, divulgant acusacions falses contra personalitats polítiques nacionalistes i combinant els insults amb les amenaces i les falses promeses de solució pactada.

En aquest context de guerra bruta i d'utilització partidista dels instruments de l'Estat, el procés català es manté, però afeblit per la incidència que tenen les calúmnies i difamacions divulgades per les televisions estatals. Els nombrosos incidents creats en els períodes electorals, que acaben expressant la configuració política de la societat catalana, són agressions a discreció contra l'arma democràtica de què se serveixen els favorables a recuperar la sobirania. No han faltat tampoc les manipulacions electorals com impedir el vot als nombrosos catalans residents arreu del món. Es busca la desmobilització, la derrota de "l'enemic" per cansament, per falta de suport. Tot això a falta d'altres actuacions més expeditives que el govern espanyol no es pot permetre a causa de la inserció del país dins l'àmbit de la UE i de l'OTAN. La manca de respecte oficial a la voluntat popular d'emancipació és total. L'oligarquia espanyola no entén de negociacions entre iguals. La seva especialitat és la rapinya, viure de rendes, amenaçar amb arrogància i sotmetre el rival militarment, si és que té prou superioritat. Si no, no. Davant d'això, davant la impossibilitat de crear noves bases d'acord, o una nova estipulació del contracte hispànic (com ja va provar de fer el President de la Generalitat Artur Mas en els primers temps de mobilitzacions), allò que sembla més lògic és aprofitar les darreres consultes populars i emprendre una declaració d'independència;

el govern espanyol, que solament vol la renúncia o la consumpció de l'assumpte.

Abans no es deteriori més la situació de tensió entre Catalunya i Espanya, per l'acció entorpidora dels mitjans de comunicació espanyols sobre els catalans d'arrel espanyola i a través de l'esquerra centralista disfressada de radical i dels moderns antisistema atiat per agitadors professionals d'assemblees i centres de reunió del jovent, centrats a atacar el govern català i el dret de propietat, seria molt oportú advertir l'opinió pública internacional, sobre tot l'alemanya i la nord-americana, del perill de desestabilització d'aquesta part del sud d'Europa, que podria portar un desordre més general del que es pensa, vista la situació dels estats nordafricans i la radicalització de nuclis de població musulmana. L'onada expansiva d'un conflicte a Catalunya pot repercutir a centenars de quilòmetres. Perquè, un cop portades les coses a l'extrem, la llibertat –o no– dels catalans, serà una qüestió d'estipulació internacional. Com a Utrecht.

Quan no s'ha pogut extirpar d'una nació tot l'element noble, d'arrelament, d'endurança i de persistència, quan als cors i als cervells ni que sigui de la minoria d'un poble es conserva la consciència de l'ésser propi i dels afronts rebuts, malgrat la prosperitat aconseguida a força de treball col·lectiu, el dominador mai no podrà dormir tranquil. L'honor no és objecte d'estipulació. En el domini espiritual d'una persona, d'un poble, és on rau l'autèntica llibertat; abasta més enllà de les raons i de les circumstàncies, de les constitucions i de les amenaces. I té més força que les bombes i els exèrcits de funcionaris



INTERVALS D' [INFINIT] I D' [ETERN]

Si ens limitem a les dades sensibles del món exterior, trobem que tot allò que podem copsar té un final, o ho sembla. Fins de l'Univers es pensa en clau finita, limitat per vores i plegat en sí com una veta de Möbius de forma falsament contínua. Però el cas és que en tenim poca idea d'aquesta realitat incommensurable. Ni del temps més enllà de l'experiència humana, absoluta o relativa, perquè tot ho sabem en funció de les nostres capacitats cognitives alimentades pels sentits. I els sentits i els seus estris artificials són ben migrats en relació als problemes que planteja la realitat escorcollada. Cada límit que se supera crea una nova frontera i nous enigmes per resoldre, però hi ha una part d'allò que existeix que no és definible en la nostra realitat tridimensional: pensaments, somnis i "esperits" ens afecten, ens fan ser allò que som, però semblen formar part d'una dimensió diferent, més propera al batejar de l'univers, a un ritme còsmic que encara estem molt lluny de poder atrapar dins dels nostres coordenades.

Fins i tot la infinitud i l'eternitat no són, per a nosaltres, més que idees sense l'extensió en l'espai i en el temps abastables en el concret: solament són conceptes abstractes en el camp de la matemàtica i de la física teòrica, tan poc certificables en el domini material com la idea de divinitat. L'home no és solament un ésser racional-material i prou. La seva materia-

litat, a través del pensament i de les abstraccions pot fer-lo aixecar per damunt del món dels sentits i rumiar el no-és fins a fer-ne. Tanmateix, aquestes idees que hom pot prendre per no-res fan la seva funció en el plantejament absolut del coneixement humà per remarcar què és dins i què és fora de l'interval universal que ens és propi, on desenvolupem les nostres possibilitats de vida, aquella esfera d'acció que, ben agençada, facilita i perllonga la nostra existència al món.

L'anàlisi matemàtica i la física quàntica proporcionen a l'home (a l'occidental primer, i després als seus detractors/imitadors d'arreu) una visió impressionista de l'objecte i del món. Escrutar descobreix la fibrositat i els intersticis atòmics de la matèria (i de la potencialitat energètica): una articulació estructurada de les coses a partir de les seves parts, amb el no-res com a conjuntura, i amb la possibilitat de representar binàriament qualsevol *problema* computable.

I ja que hi som, i com que tendim a la millora, al progrés i al saber, potser un dels principals motors de la civilització occidental, fins ara hegemònica, hauria de ser acréixer i divulgar la cultura en tots els àmbits: les cultures locals com a resums de l'adaptació humana al medi i aquells trets que generen cohesió i riquesa: l'estudi de les coses, el de les coses de la gent i el de la gent en sí. Cal universalitzar el respecte a les persones, als grups, no tant per la garantia jurídica dels seus drets sinó com actitud intuïtiva que espera reciprocitat i que s'ha de covar des de la infància, encara més a la llar que als centres de socialització escolar. El mínim de coerció i la màxima valoració de la pròpia entitat en el món propiciarà actituds proactives, emprenedores, compromeses, persones que veuran la *res publica* com a cosa pròpia a enfortir i fomentar, i no

com un hipotètic instrument de justícia social al servei d'aquells que no saben o no volen ajustar-se a l'entorn social per sí mateixos. Perquè és vital, avui, i ho serà demà, comptar amb sistemes eficients de protecció social, però haver-los d'utilitzar més enllà dels serveis sanitaris i escolars, caient en la dependència indefinida dels subsidis i ajuts, sense cercar decididament una activitat remunerada –dependent o autònoma– és una dinàmica perniciosa per a la persona i per al sistema, i causa, comparativament, tants perjudicis com la prevaricació, la corrupció o l'evasió fiscal al balanç de l'erari i de la moral col·lectiva de la societat. Solament és admissible en casos de crisi econòmica severa, però sovint es fan servir els diners públics per crear bosses de vot dependent: una molt mala forma d'entendre la socialdemocràcia, i el camí segur per al seu desprestigi.

Aquests aspectes sobre la regulació de la riquesa comuna no constitueixen un gran problema mentre la irresponsabilitat dels gestors i dels beneficiaris no causi la bancarrota del sistema. És més preocupant l'incessant flux migratori procedent de països poc desenvolupats i amb una demografia totalment aberrant en relació amb els recursos en disposició de ser posats al servei de les necessitats. S'acusa els països més rics de fomentar règims corruptes que afavoreixen la dinàmica del subdesenvolupament, però el cert és que els estats emissors són països plenament independents, amb sistemes polítics nous, que haurien de ser responsables de la seva sort. També cal considerar que sorgeixen d'una tradició tribal, amb grups rivals encerclats per les mateixes fronteres i que es veuen pressionats per influències exteriors (fenomen que té lloc a tot arreu, i que es regula a través de la diplomàcia i els tractats internacionals). Alhora, la falta de cohesió entre les diver-

ses nacions que integren aquests nous estats mantenen la mateixa dinàmica bèl·lica que va caracteritzar les nacions europees fins la consolidació dels estats moderns. I encara, la vella Europa, experimenta aquests tipus de conflictes regularment a causa de la pressió d'unes nacions vers les altres (antiga Iugoslàvia, zona d'ocupació russa a Ucraïna, processos de segregació d'Escòcia i Catalunya, etc.). La irresolució d'aquesta mena de conflictes genera tensions col·lectives, nacionalistes, que no es resolen condemnant-ne els conceptes.

La consolidació dels estats moderns no té lloc d'avui per demà; en el cas africà la idiosincràsia dels grups encabits en les antigues fronteres colonials s'ha mantingut: el règim social tradicional perdura i xoca contra els projectes de futur que solament responen a un sector de la societat apoderat i enriquit per les empreses estrangeres. El grup tribal més fort s'imposa, no es compleix el tòpic del *bon salvatge*, la immoralitat i l'homicidi esdevenen endèmics, la cultura occidental tan sols sembla haver mostrat i provocat la faç més funesta –a través de noves armes– de les dinàmiques guerreres tradicionals.

A tot això, la caritat i la ciència de l'home blanc (avui cal dir *humanitarisme*) ha fomentat l'aparició de *bombes demogràfiques* per causes ideològiques (foment de certes ètnies, estratègia marxista per augmentar el nombre de damnats de la terra), religioses (apostolat de cristians i mahometans) i benèfiques (ONG's) que a través de l'ajuda sanitària (vacunes, antibiòtics, aigua potable, higiene) han fet que el continent africà, algunes zones d'Amèrica Llatina i el continent asiàtic (aquí per l'èxit de polítiques modernitzadores) creixessin molt per sobre de les seves possibilitats reals i actuessin sobre altres

països com ejectors de població (seguint de vegades estratègies d'expansió i ocupació més o menys encobertes) i causant els problemes habituals de les migracions massives: desplaçaments perillosos, aparició de màfies relacionades amb el contraban de persones i amb l'explotació laboral dels emigrants, desarrelament, dificultats d'integració al territori-hoste, *guetització* de les àrees de recepció, radicalització antioccidental, resistència contra la cultura que acull i la reacció d'aquesta en forma de racisme i xenofòbia que s'escampa a mesura que s'aguditzen els conflictes amb els nouvinguts. Tanmateix, la política que segueixen els països europeus (més heterogènia que no pas coordinada) respecte als refugiats dels conflictes asiàtics (Síria i Afganistan) i als emigrants econòmics procedents d'Àfrica és l'aval a l'acció genocida dels dirigents sirians (recolzats pels seus homòlegs turcs i russos) que foragiten de casa seva la població "enemiga" i passen la responsabilitat de salvar-la a una Europa paralitzada per la retirada anglesa de la UE, un multiculturalisme antinacionalista –que, de retruc, fa augmentar la xenofòbia– i un antioccidentalisme acomplexat atiat pel pensament que es té per progressista. La responsabilitat i la culpa es desplaça –en els mitjans informatius occidentals– dels causants vers als afectats.

La lògica indica que qualsevol mal hauria de ser tractat prioritàriament en el seu origen per tal d'evitar-ne les conseqüències. Cal afavorir l'arrelament de la població en el seu territori, practicant la coherència demogràfica i la transferència de la tecnologia necessària que millori les condicions de vida en els seus països, però també de la cultura que fa possible crear les condicions de vida que es desitgen (la immensa majoria aposta pel tipus occidental). I també, cal atacar els causants de les guerres per evitar les migracions massives com

única sortida per a milions de persones, perquè això serà font de conflictes segurs en els països d'acollida, i alguns d'aquests països, com Catalunya, no tenen el poder necessari per regular-ne els fluxos i evitar que posin en perill la seva existència com a nació o que acabin degenerant en divisions i enfrontaments civils causats, d'una banda, per l'abús de la solidaritat, i de l'altra per la intolerància vers les migracions invasives. En els nous xocs entre civilitzacions els emigrants i refugiats, ejecutats del seu hàbitat nadiu, esdevenen armes convencionals per dissoldre l'esperit comú (patriotisme) de l'adversari.

Però, per damunt de tot, i sense caure en l'autisme de l'antimilitarisme (que sovint busca, solament, la definitiva decadència d'Occident), el món més avançat hauria de cercar la forma d'acabar amb les guerres locals, un cop que les grosses semblen descartades a causa dels enormes *stocks* nuclears de les grans potències. L'Occident aplegat a l'OTAN ha de mantenir, però, les seves apostes estratègiques per contrarestar la força econòmica i militar dels grans països asiàtics (Rússia, Xina, Pakistan, Índia) i la seva hipotètica estratègia expansiva a través dels fluxos econòmics i migratoris. A part, altres potències nuclears com Corea del Nord poden jugar, pels seus rituals estrambòtics, un paper de desestabilització global gràcies a un armament de dubtós abast amb el qual s'alimenta el fanatisme d'una població dominada al vell estil autocràtic.

L'aliança occidental, concentrant la força en una visió frontal que analitza l'espai on es troben preses i enemics, ha de defensar el seu model de vida basat en els instruments democràtics de participació popular. Ja arribarà, quan la generositat sigui possible, l'amplitud de mires. És per això que, a dia



d'avui, no s'ha de considerar Rússia com una potència “amiga”: una oligarquia presidencial on s'assassina opositors o se'ls empresona contra la més elemental noció de drets humans. Es tracta més d'una *democràcia popular* a l'estil dels temps soviètics: un règim populista d'estil asiàtic amb una política exterior paneslavista que un dia voldrà recuperar les seves posicions europees si davalla el poder de la UE+EUA.

De moment, Rússia –que ha recolzat la guerra d'ocupació colonial iniciada per Stalin contra Ucraïna i que va armar els *txètniks* serbis a l'antiga Iugoslàvia– ha estat fent maniobres militars amb foc real a Síria, i recorda al televident occidental els anys de la Guerra Freda. Al mateix temps, Turquia ha aprofitat la mateixa inestabilitat de la zona per carregar militarment contra la nació kurda, a la vista del món, i per reforçar, després del sospitós intent de cop d'Estat de 2016 (alguns han vist similituds amb l'autocop borbònic del 23-F espanyol), el poder civil i militar del seu president Erdogan. Turquia, malgrat el gir vers occident propiciat per Kemal Atatürk entre 1923 i 1938, no compleix les condicions indispensables per ser considerada dins la comunitat occidental, i solament compta dins els càlculs de l'OTAN a efectes de la seva situació privilegiada entre dos móns segregats més mentalment que no pas geogràfica: Europa i Àsia.

Tot i que sembli paradoxal, veient que sovint el poder tracta els ciutadans segons l'expressió de Plaute *homo homini lupus est*, les civilitzacions que es pretenguin avançades haurien de mirar per salvaguardar la integritat i la lliure acció dels individus, també de la força del propi poder fins allà on sigui recomanable fer-ho. L'Estat ha de centrar-se en el paper de servidor, i no tant de coartador-extorquidor de les iniciatives i

necessitats dels particulars. L'Estat és format per la unió dels ciutadans. L'acció unificadora de l'Estat no ha d'ultrapassar els límits d'afavorir la continuïtat nacional i la llibertat de la comunitat i dels seus membres potenciant les seves aptituds, la seva voluntat de superació, la seva originalitat, tot instruint-lo en les tradicions i elements que despertin en ell el sentit de pertinença i la identitat col·lectiva, per tal de cohesionar allò que és similar, però defensant les particularitats fèrtils. De la inserció del *jo* en el comú, i de la gran diversitat d'influències culturals, neix la personalitat definida: el *jo* en el tot –o el molt– a l'abast de la persona única.

La tensió de l'ésser singular en un medi natural sempre produeix destrucció i construcció per tal d'adaptar-se a l'entorn. La convivència en un àmbit social també implica tensions i algun grau de violència –física, verbal o psíquica– i diferents formes de sublimació. És condició fonamental dels mètodes pedagògics preparar les masses escolars, persona a persona i en conjunt, per a la superació pacífica dels conflictes que podrien derivar en agressions, afronts, plets i venjances. En aquest cas pot ser imprescindible el paper d'una moderació, una part neutral que faci de mesura imparcial davant totes dues parts per tal d'establir reparacions equilibrades amb l'objecte de donar satisfacció si hi ha lesions a l'honorabilitat.

Quant a l'educació, que és la peça clau en la tecnologia social, cal saber i poder triar els mestres per les seves capacitats intel·lectuals i morals, a més de la vocació, i preveure incentius per evitar la monotonia de ser simples transmissors neutres de continguts i policies del jovent a les escoles. Un mestre, un professor, hauria de poder dedicar temps regularment a la seva formació professional i humana, a la recerca, i

no ser exclusivament l'aplicador de teories alienes en un horari lectiu concret.

La gent ha de rumiar sobre les conseqüències d'obrar bé o malament. L'home és imitador per naturalesa: el bé s'escampa i retorna en les accions dels altres, facilita l'acord i la conciliació, augmenta la pròpia consideració pel fet d'acréixer els beneficis del treball i la seguretat de sentir-se part de les coses. El mal provoca divisions, ira, odi i, en darrer extrem, guerres. L'amor sorgeix de l'expectativa de felicitat. Del mal, solament violència i pulsions de mort. La bondat facilita la integració en els àmbits comunals. La singularitat inadaptada molt sovint és el resultat d'un entorn primerenc difícil, inhòspit mentalment.

La conciliació necessària, equànime i intel·ligent, després del gran esclat de fúria qui significà la Primera Guerra Mundial, no fou aconseguida a Versalles el 1919, aquell tractat de pau coadjuvà a engendrar les tendències totalitàries (feixisme i nacionalsocialisme, concrecions locals i expansives d'un pensament d'inspiració esquerrana adreçat a les masses, com el bolxevisme rus de 1917) que acabarien provocant una nova guerra a Europa vint anys després. L'Espanya postfranquista del règim sorgit el 1978 tampoc va saber tractar correctament l'aberració de les causes sumariíssimes, diligenciades per la justícia militar, amb què els vencedors de la guerra van organitzar la repressió d'un enorme nombre de derrotats, un cop acabades les hostilitats. L'abús sistemàtic del poder espanyol en aquesta i altres qüestions, deriva d'una mentalitat de domini i de conquesta, d'una cristianització defectuosa i d'un caràcter tardoimperialista agressiu que sempre ha impregnat la política castellana, i encara en la gestió actual d'un sistema



autonòmic pensat per frenar qualsevol tendència singular de les *nacionalitats* històriques (concepte sinònim de nació emprat eufemísticament per Enric Prat de la Riba).

En aquestes circumstàncies, la societat catalana i els seus representants responen fent ús dels instruments democràtics per fer sentir la seva voluntat, i regularment es manifesten massivament als carrers sense que això produeixi cap efecte en les esferes de poder madrilenyes, més acostumades a respondre amb la força policial i militar a aquells que demanen l'exercici del seu dret a decidir lliurement el seu futur, que no pas a escoltar i negociar les solucions més adients als respectius interessos seguint el dret internacional d'autodeterminació dels pobles ratificat per l'Estat espanyol des de 1977.

Així, Catalunya esdevé, juntament amb Escòcia, el millor exemple present d'un conflicte nacional que no transcorre (ni s'espera que ho faci) per la via de la reivindicació violenta, sinó que es planteja mantenir i ampliar la mobilització ciutadana, com ja va fer en ocasió de la consulta/referèndum del 9 de novembre de 2014, tot cridant l'atenció internacional i potenciant la seva realitat cultural dins l'àmbit global. Un exemple, doncs, de com canalitzar les querelles polítiques per tal d'evitar els desastres que provoquen les accions de guerra, tan habituals en qüestions d'aquesta mena. El que caldria, però, és que totes dues bandes estiguessin interessades en aquesta mena de recursos, i no dedicar-se a la innoble alternativa de la guerra bruta, fomentant l'hostilitat popular a través dels mitjans, com va passar a Sèrbia abans i durant les guerres que va lliurar contra els seus veïns (eslovens, croats, bosnians, albanesos i macedonis) entre 1992 i 2001.

Vivim en un espai limitat, a cada generació augmenta la població mundial i es fa més difícil atendre les necessitats humanes de tothom per falta de previsió, de recursos i d'estructures administratives competents. El segle XX ens ha fornit una àmplia experiència en aquests desajustos i els trastorns que ocasionen a escala planetària. Els enfrontaments entre grups més i menys afavorits podrien evitar-se propiciant un desenvolupament no invasiu, conreant culturalment la població, però no solament a través d'estimular el consum i el treball, sinó valorant la pròpia identitat en referència al conjunt, fent incidència en les característiques local-nacionals que formen el patrimoni comú de la humanitat, a part de procurar el benestar material i la convivència pacífica amb els pobles veïns, fins, si calgués, reestructurant alguns mapes polítics per evitar difícils convivències. S'ha de donar coneixement d'altres cultures més avançades per extreure'n les mostres de cara a propiciar millores. Però solament aprofundint en allò que és propi –singular– es pot valorar correctament allò que és aliè, i que deixa de ser-ho tan bon punt ho hem assimilat. La interculturalitat que no parteix de l'autoconeixement és esnobisme empobridor i mostra acomplexada de la ignorància dels propis valors en relació amb l'entorn.

L'ordre comú, a més de garantir les vides i la seguretat, ha de despertar la consciència de la pròpia singularitat (sentit comú des del sentit propi), de les possibilitats d'acció i d'inclusió per tal que es pugui desenvolupar la llibertat creadora i la lliure no-producció inquantificable. Aquesta és, segurament, la direcció correcta dels poders que actuen sobre la naturalesa hominitzadora de l'*homo sapiens sapiens* en la nostra era.







Bembaraa Edicions i Tebla Edicions

ISBN: 978-84-938425-4-3

Dipòsit Legal T-957-2017